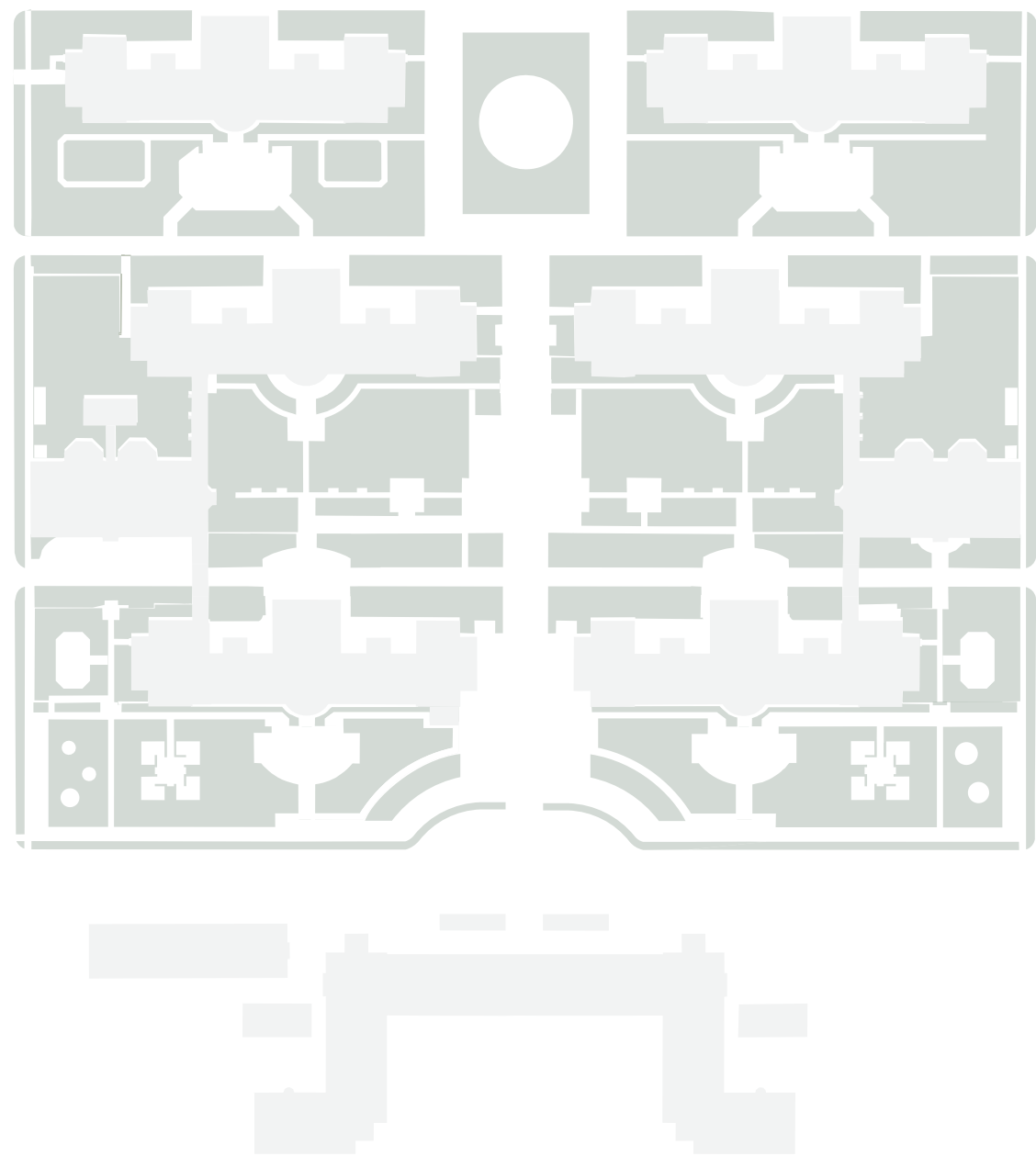

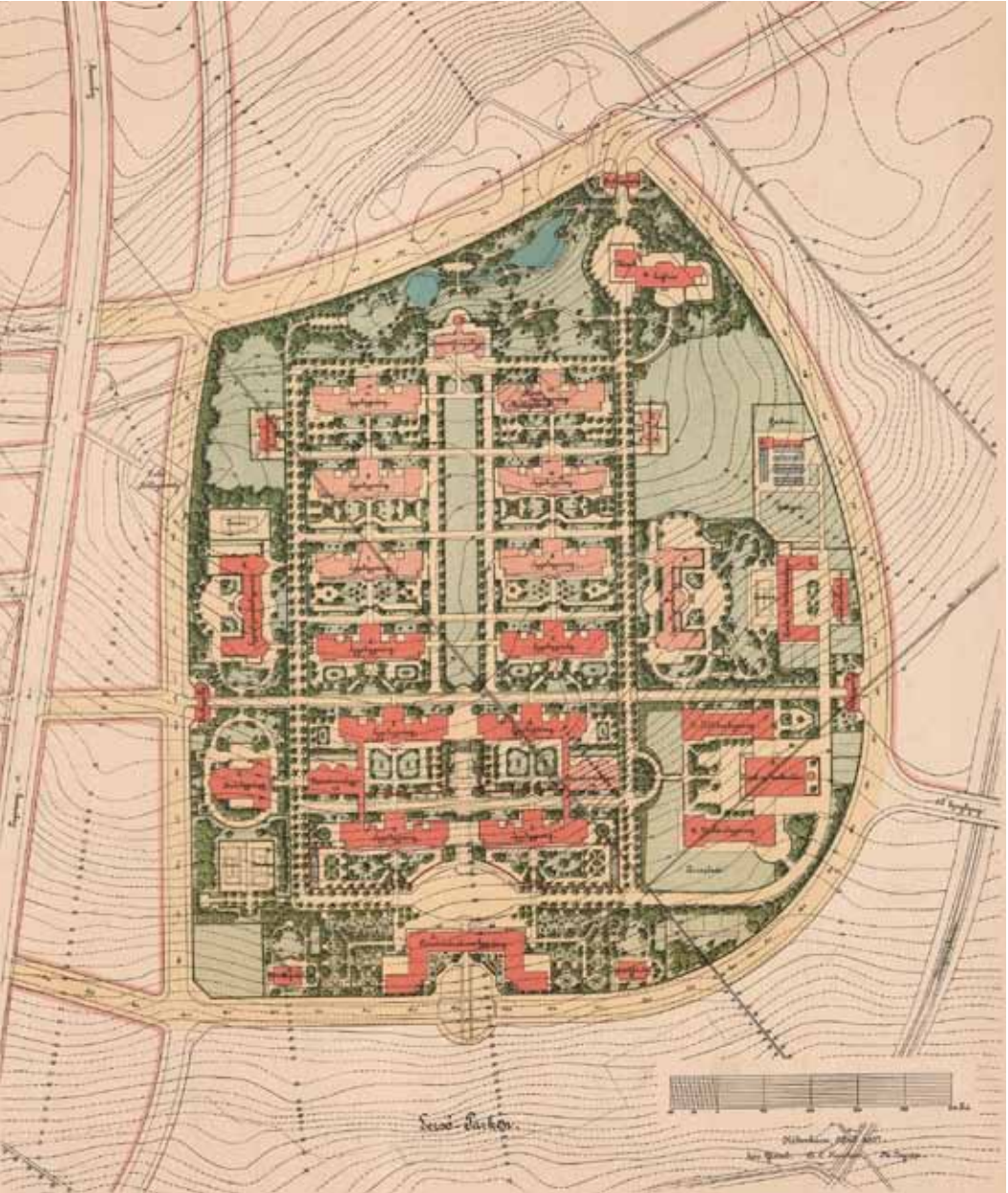

BISPEBJERGS HELENDE HAVER

JANUAR 2018

ERIK BRANDT DAM ARKITEKTER
CHARLOTTE SKIBSTED LANDSKABSARKITEKTER

02	MÅLSÆTNING
	FREDNINGSVÆRDIER
	BEVARING OG UDVIKLING
	HOLDNING TIL HAVERNE
04	MØDET MED HAVERNE - NYROP OG GLÆSEL
	AT ARBEJDE MED GLÆSEL
	AT TRÆKKE FRA OG LÆGGE TIL
05	LÆNGDEVEJENE
	MIDTERAKSEN
06	TVÆRVEJENE
	BILER OG CYKLER
07	TILGÆNGELIGHED
	KLIMASIKRING
09	PAVILLON 1 - BARSELHAVEN
10	PAVILLON 2 - DEN PALLIATIVE HAVE - TEMAHAVE
12	PAVILLON 3
13	PAVILLON 4 - DEN DERMATOLOGISKE HAVE
14	PAVILLON 5 - DEN MUSKULOSKELETALE HAVE
15	PAVILLON 6 - DET UDENDØRS VENTEVÆRELSE

NYROP OG GLÆSEL 1907

MÅLSÆTNING
Helhedsplanen for Bispebjergs helende Haver beskriver og illustrerer, hvorledes haveanlægget kan restaureres og revitaliseres således at det:

- gøres tilgængeligt for alle med løsninger udført med forståelse for de eksisterende kulturhistoriske og arkitektoniske værdier,
- får styrket sin funktion som helende omgivelser for hospitalets brugere, samtidig med at fredningsværdierne tydeliggøres,
- fungerer som et internationalt eksempel på bevaring og udvikling af et fredet haveanlæg, og
- klimasikres uden at fredningsværdierne forringes.

FREDNINGSVÆRDIER
Den bearbejdede sammenhæng mellem bygningerne, og de oplevelsesrige, mindre haverum samt den direkte forbindelse mellem inde og ude.

De fint udførte og gennearbejdede havemure samt de klippede stammehække og hækkene af avnbøg, der afgrænser og ‘fredeliggør’ de enkelte haver.

De smalle tværveje, der giver adgang til pavillonerne med brede græsrabatter.

Den brede hovedakse og de dele, der knytter sig til den oprindelige udformning, mure og aptering samt ‘anlæg’ med sø og natursted, der afslutter akserne.

BEVARING OG UDVIKLING
Vi mener, at patienthaven skal pege både frem og tilbage, når der etableres nye rum og muligheder.

Vi anerkender historiens gang og søger at etablere kontakt med både Glæsel’s haver, Nyrops mure og noget mere, noget nyt.

Vi søger at udvikle svar på de formulerede programmer med udgangspunkt i den rumlige struktur i Glæsel’s planer og samtidig understøtte havernes historiske dybde.

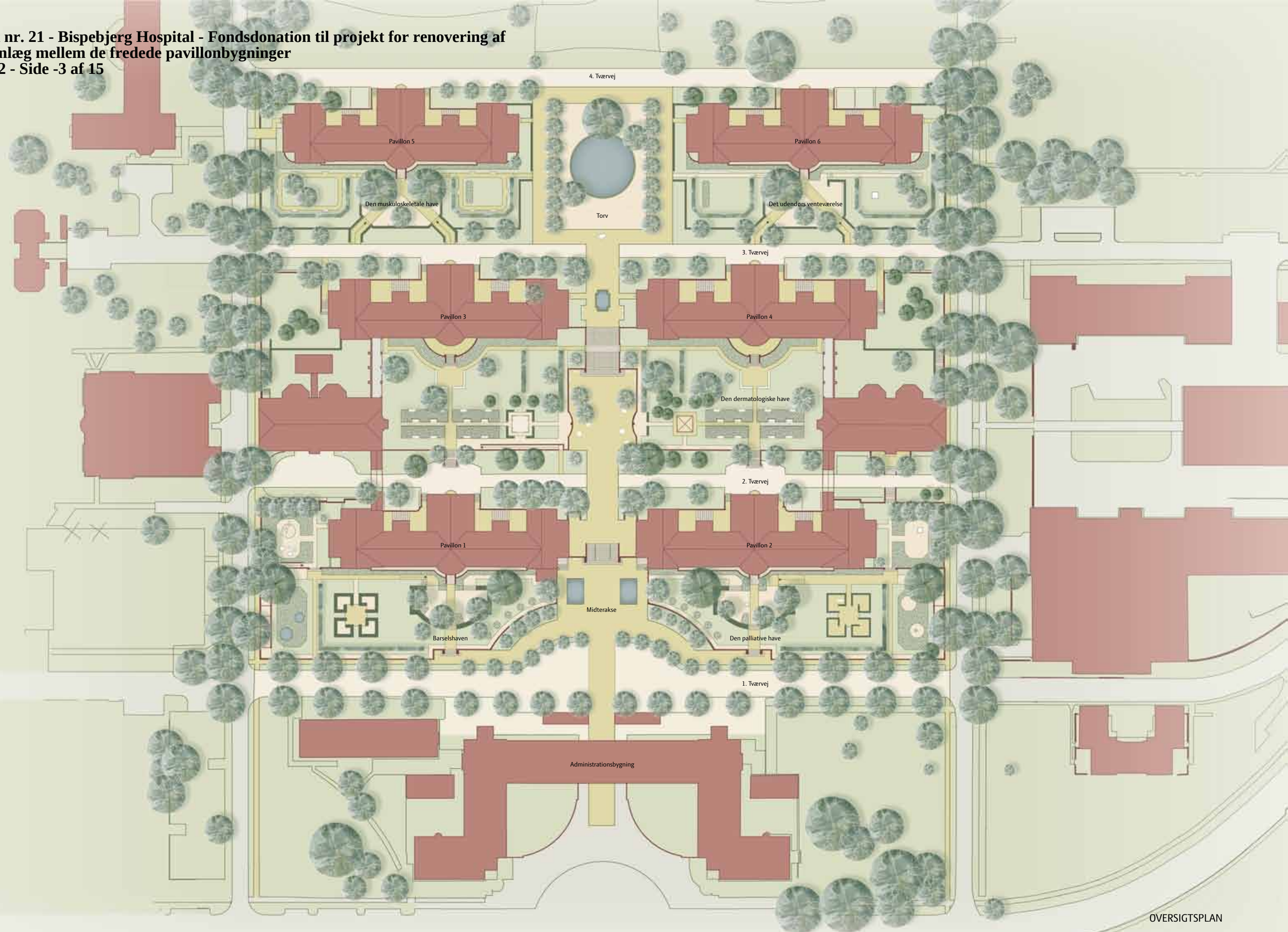
Vi prøver at udvikle noget nyt af noget kendt.

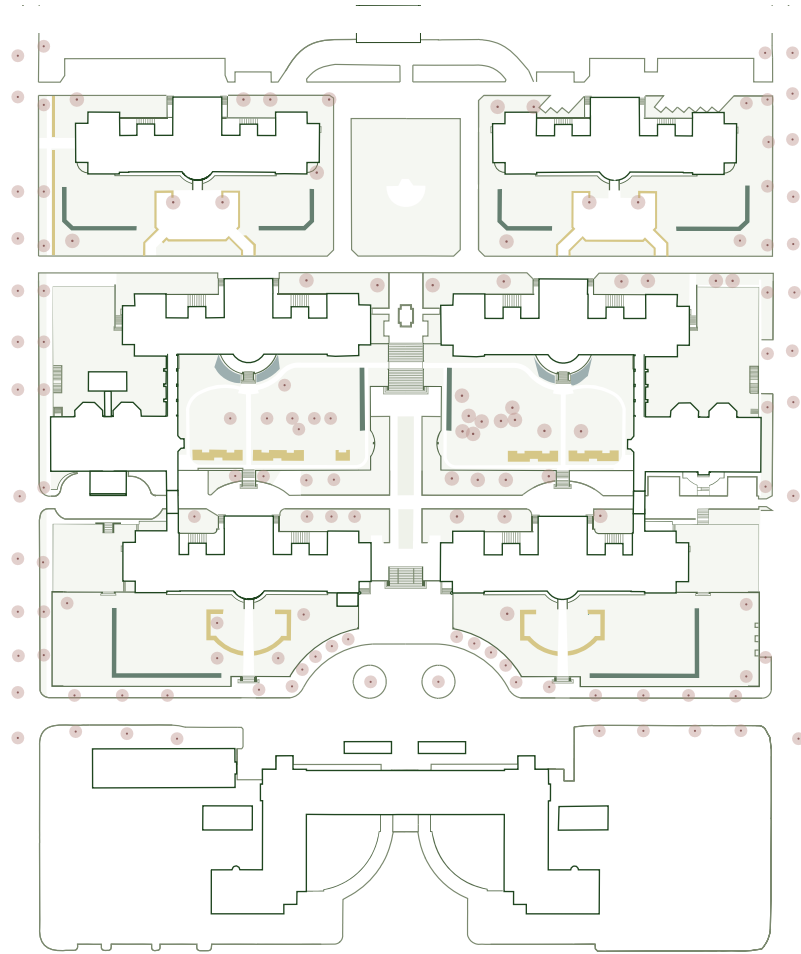
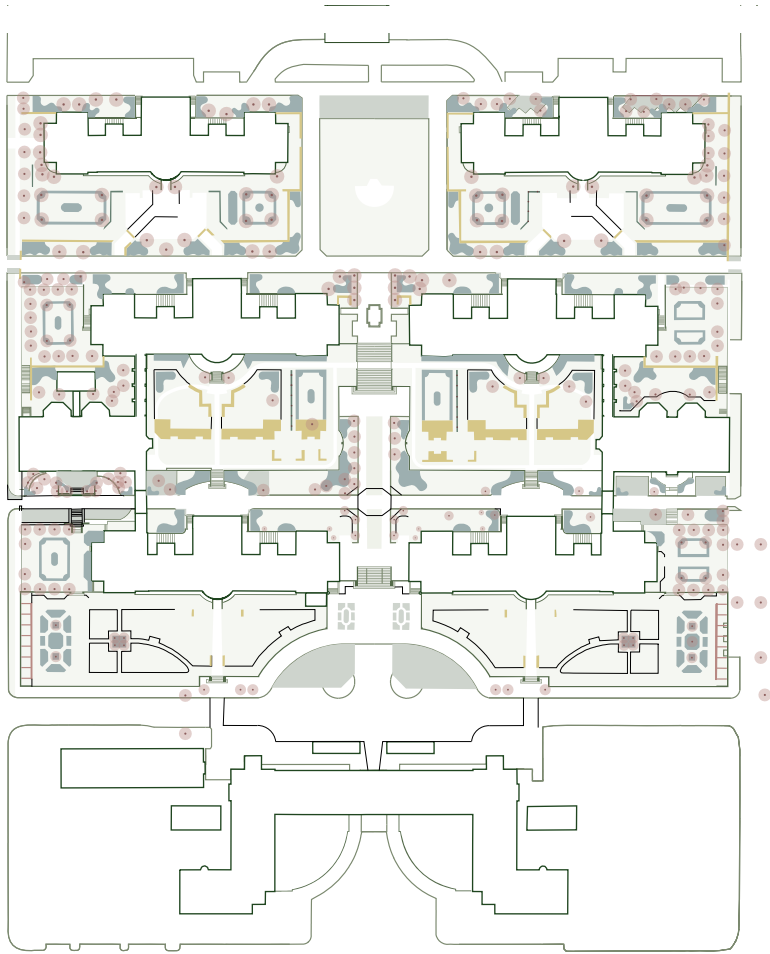
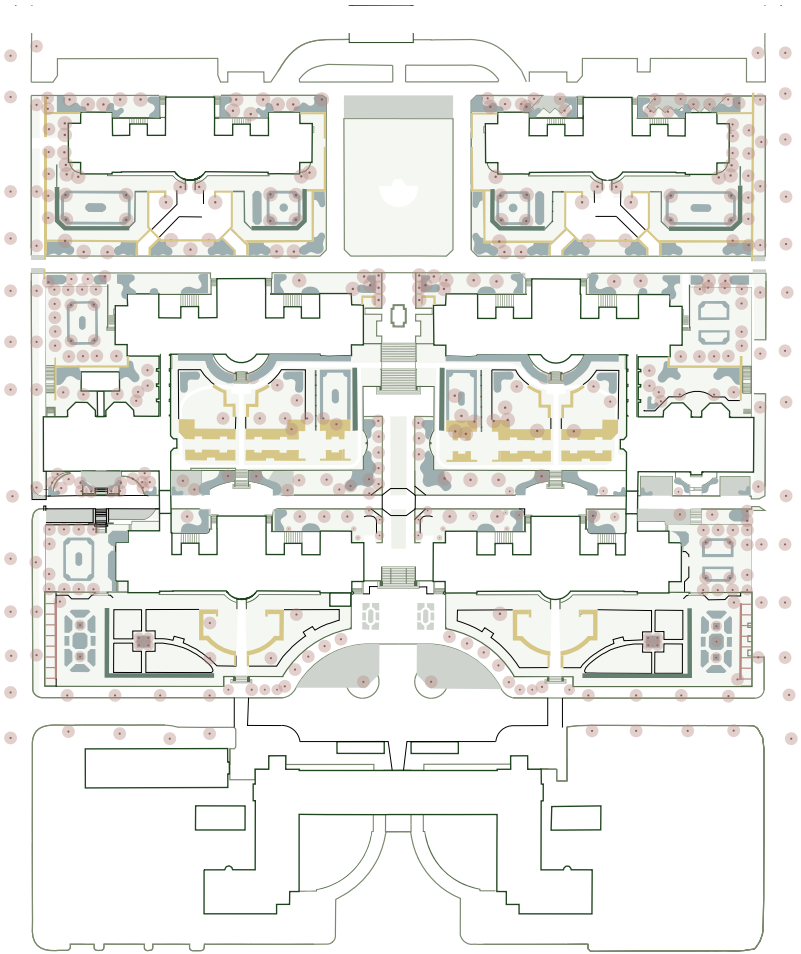
Vi søger at genindføre en mindre skala, der sætter mennesket i centrum og skaber nære og gode rum om både én og flere sammen.

HOLDNING TIL HAVERNE
Glæsel’s haver er i dag udfordret af de mange ændringer, der er sket gennem deres 100-årige levetid. Ændringer, der ikke har styrket idéen med de helende haver og som har haft både rumlige og beplantningsmæssige uheldige konsekvenser.

Projektet søger at styrke fredningsværdierne i det fredede haveanlæg ved at forandre det. Det er selvfølgelig sat lidt på spidsen, men pointen er, at al bevaring forudsætter indgreb, der i større eller mindre grad vil forandre det bestående. Ved at arbejde aktivt med denne erkendelse, vil alle indgreb være dobbelttrettede, både bevarende og skabende.

Denne arbejdsmetode gør det tillige muligt at åbne en samtale, hvori flere kan deltage, fordi processen i bevaringsarbejdet på denne måde bliver mere nærværende og forståelig. Dette er væsentligt i forhold til det fremtidige udviklingsarbejde med haverne på Bispebjerg Hospital, hvor mange forskellige interesser og fagligheder er repræsenteret.

- Træer
- Inventar
- Stammehække
- Hække, buske
- Bede
- Flader

ANALYSE OG STRATEGI

MØDET MED HAVERNE - NYROP OG GLÆSEL

Når man bevæger sig rundt mellem pavillonerne på Bispebjerg Hospital springer det i øjnene, at det er lettere at være hus end at være have i et bevaringsmæssigt perspektiv. Bygningerne er robuste, nok forandrede, men udstråler en historisk dybde og kontinuitet. De står sikkert, er lette at aflæse og man ved intuitivt, hvad man står overfor. Bygningerne repræsenterer en kendt typologi, og man mærker Nyrops tilstedeværelse.

Anderledes er det med haverne. De er mere skrøbelige, helt afhængige af både planlægningen af den gartneriske pleje over en lang tidshorisont, den daglige drift og beslutninger om mere radikale ændringer i beplantningen. Og de er meget påvirkelige af udefrakommende krav om nye overflader, vejbredder m.v. Glæsels haver er derfor sværere at fornemme som selvstændigt værk og udtryk.

I dag er det Nyrops mure snarere end Glæsels anlæg, der gør oplevelsen af patienthaven på Bispebjerg Hospital til noget særligt.

Haverne savner den signifikans og struktur, der i den oprindelige plan kom til udtryk ved, at der i hver have var flere rumligheder. Rum i rum og rum i overordnede forløb, der forlenede haverne

med en poetisk kompleksitet, skalaspring og stor oplevelsesrigdom. Haverne afspejlede den bygningsmæssige struktur, de var knyttet til og tværvejene fremstod med en præcision, så man ikke var i tvivl om, at de var en del af et samlet hele og ikke et selvstændige infrastrukturelt lag, de fremstår som i dag.

Man mærker at infrastrukturen lever sit eget liv løsrevet fra bygningsanlægget. Fra oprindelig at udstråle præcision og samhörighed med bygningsanlægget, er tværvejene i dag smeltet sammen med byens asfaltbelagte, rationelle vejprofiler. På samme måde har midteraksen med skiftet fra gule tegl til betonfliser mistet både nærvær og stedsligt fokus. Det er tydeligt, at belægningerne var det vigtige kit, der bandt det hele sammen og forenede sanselighed og kropslig skala i langsomme, mærkbare rum. Denne stemning og atmosfære savnes i dag.

AT ARBEJDE MED GLÆSEL

I dag er store dele af det oprindelige haveanlæg gået tabt og samtidig er der ønsker om at indføre nye brugs- og oplevelsesmæssige programmer i de enkelte haver. Denne dobbelte udfordring kan håndteres med den formulerede holdning til bevaringsarbejdet og ved at lade ændringerne referere til Glæsels oprindelige plan.

Glæsels plan kommer således i spil igen, både som rekonstruktion og ved at bidrage med energi og inspiration til fortolkningen af, hvorledes de nye funktioner kan indarbejdes i havernes udvikling.

Glæsels plan kommer på denne måde til at ligge under alle de forandringer, der foreslås og vil resultere i fremtidige haver, hvor nye lag af rum og betydninger er lagt ind i den eksisterende struktur på en ligefrem måde, der får dem til at virke sammen med de oprindelige intentioner bag planerne.

På denne måde udvikles havernes integritet og de indre sammenhænge i Glæsels anlæg revitaliseres, hvilket også skærper sammenhængskraften mellem Glæsel og Nyrop i det samlede værk. Haverne får tillige fornyet rækkevidde ved at skabe nye relationer mellem brugere og have. Relationerne styrker havernes relevans og udvikler ejerskabet, der begge er væsentlige aspekter for det fremtidsperspektiv, bevaring og forandring altid bør ses i.

At alle ændringer sker med det overordnede sigte at styrke haverne som helende haver 100 år efter deres anlæggelse indskrives udviklingsarbejdet som et nyt kapitel i den samme fortælling.

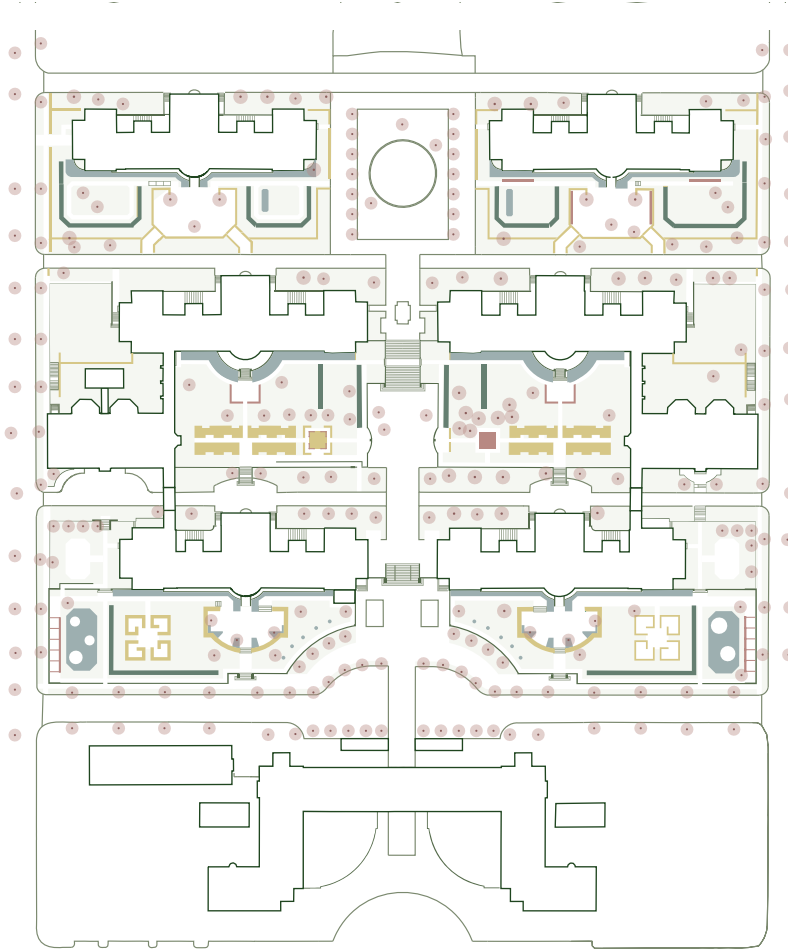
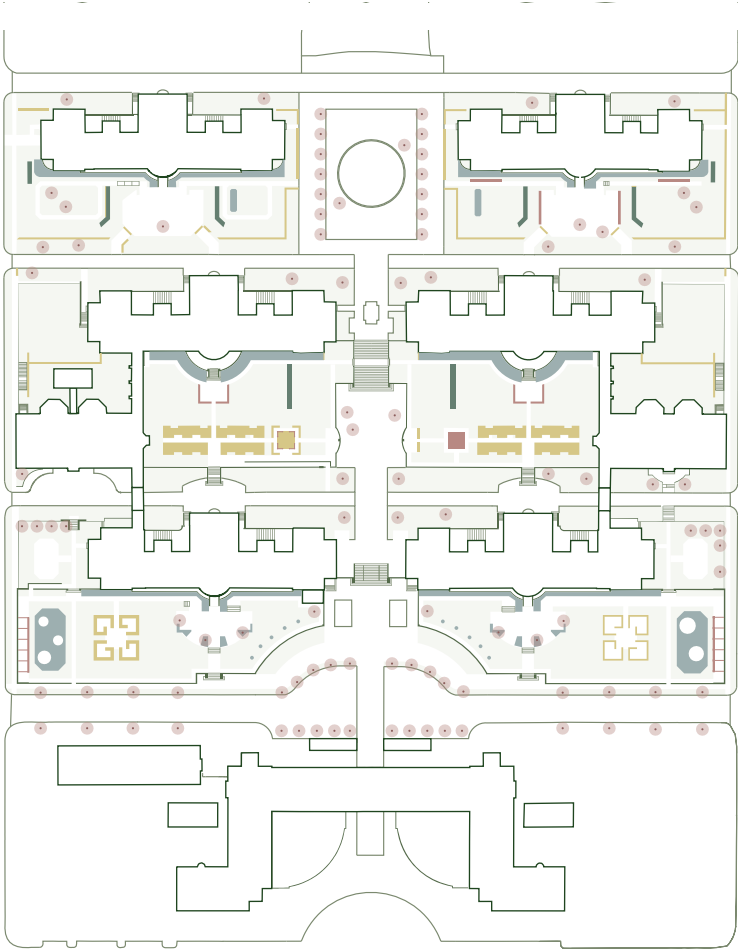
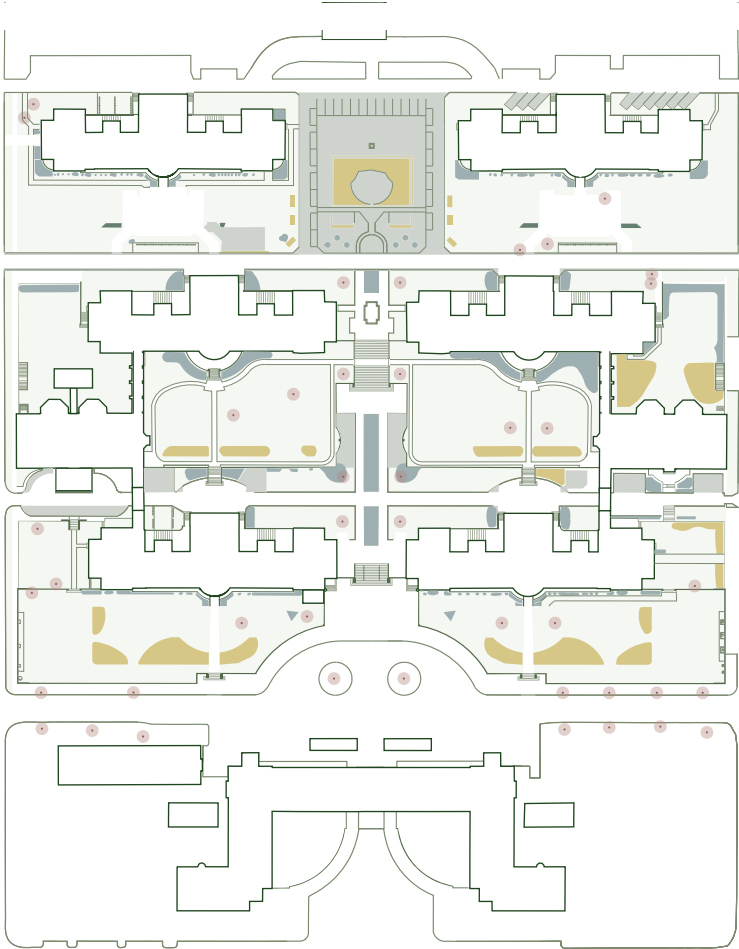
AT TRÆKKE FRA OG LÆGGE TIL

Med fredningsværdierne i den ene hånd, programmet for de enkelte haver i den anden og oplevelserne fra haverne i frisk erindring, er det strategisk rigtigt at fjerne de senere tilføjelser. Herved får man mulighed for at arbejde videre med originals substansen og lade idéerne i den oprindelige plan komme til udfoldelse gennem både rekonstruktion, gendigtning og som underliggende inspiration for de nye elementer, der introduceres betinget af programmerne.

Man kan ikke genskabe det tabte, men ved at lade idéerne leve videre og levere energi og refleksionsdybde til de fremtidige programmer i haverne, vil Glæsels ånd også i fremtiden svæve over anlægget.

Rum i rum og forløb af rum genindføres i planen ved at arbejde med hækken og stammehækken som primære strukturer. Dette opleves i særlig grad ved pavillon 5 og 6, hvor haverne i dag ligger som åbne arealer mod tværvejen.

Ved pavillon 1 og 2 fortolkes Glæsels parterrehave-motiver til rumlige strukturer, der giver svar på programatiske ønsker om at skabe

- Træer
- Inventar
- Stammehække
- Hække, buske
- Bede
- Flader

HELHEDSPPLAN

mere private rum i haverne, som ramme om fejringen af den ny-fødte eller sorgen over at miste i barselshaven. I den palliative have afskeden med livet.

De rumlige, grønne strukturer ved pavillon 1 og 2 refererer til hin-anden på tværs af midteraksen som livet og døden spejler sig i hinanden.

Og syrenerne vender tilbage som dominerende, rumlige og blomstrende strukturer ved pavillon 3 og 4.

Disse greb giver haverne større frodighed, kompleksitet og oplevelsesrigdom. Den større oplevelsesmæssige tæthed i haverne understøttes yderligere af den genindførte betonbelægning på tværveje og de gule klinker, der erstatter betonfliserne i midteraksen og i haverne. Infrastrukturen binder haverne tæt sammen.

LÆNGDEVEJENE
Hospitalsområdet er indrammet af de to markante nord – sydgående længdeveje, alléer med lindetræer, hvoraf mange er fra Glæsel's tid. Trærækkerne danner udfor pavillonerne en markant, karakterfuld ind-ramning. Lindetræerne opleves i de lange kig fra

tværvejene, og fungerer visuelt til frodigheden i pavillonernes tæt ved liggende haverum, hvor de store lindetræer danner markante overstandere.

Lindetræerne er både 'grønne adgangsveje', punktmæssige orienteringstræer, når man ser dem for en-dens af tværvejene, og på grund af deres store volumen og højde en væsentlig del af frodigheden i pavillonernes nærhed.

Vi ønsker at styrke længdevejene som rekreative rum ved at anlægge fortove belagt med teglklinter, således at pavillonerne indrammes, netværket af ruter udspændes og wayfinding-potentialet i den gule teglklinkebelægning udnyttes.

MIDTERAKSEN
Bygningernes symmetriske placering omkring midteraksen giver stor overskuelighed, og gør at man hele tiden både oplever at være et centralt sted for de mange, der dagligt færdes her, samtidigt med at dette teglklinkebelagte, terrasserede forbindelsesrum også fungerer som et haverum i mange niveauer og hele tiden afgrænses af beplantede høje mure, man ikke kan se hen over, men opleve som lodrette vægge med stor plantningsmæssig frodighed.

Midteraksen fremhæver det symmetriske anlæg med pavilloner og haverum, der spejler sig over dette kuperede byrum og tilfører stor overskuelighed til hele bebyggelsen. Trækronerne fra de mange enkelt-stående stammede træer i krydsningspunkterne med Tværvejene danner visuelt en opdeling med små torve i gangstrøget gennem akse. Disse krydsningspunkter er hvor tværvejene passerer hen over midteraksens nye klinkebelægning. Træerne er i dag ældre japanske kirsebær, der ikke er valgt af Glæsel.

Midteraksens afsluttes i dag mod nord i dag det lille Glæsel-anlæg, der blev anlagt ud fra ønsket om at indføre 'den mere vilde naturen til fugle og fisk'. Derfor anlagdes den lille sø, grottemotivet med kampesten og tilhørende plantning, specielt udvalgt til sangfuglene.

Dette 'natur-anlæg' fremhæves som en af de bærende fredningsværdier. Vi forslår alligevel anlægget nedlagt og erstattet med et nyt anlæg som samlingspunkt for hele det fremtidige hospitalsområde med følgende begrundelser. Med et nyt anlæg på dette sted kan der skabes en visuel stærk, mere naturlig sammenhæng til det kommende hospitals landskabsrum mod nord, som i et stort greb rækker ud mod netop dette sted. En anden begrundelse er visionen om at skabe et centralt torv med rækkevidde på bydelsniveau

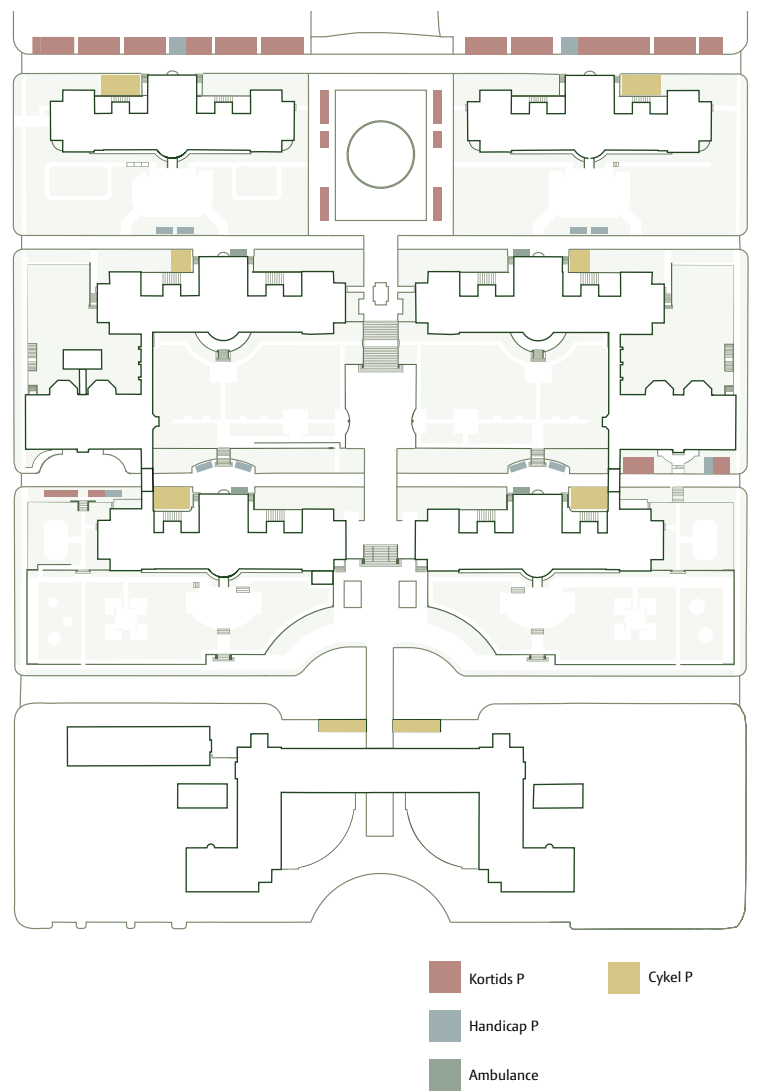
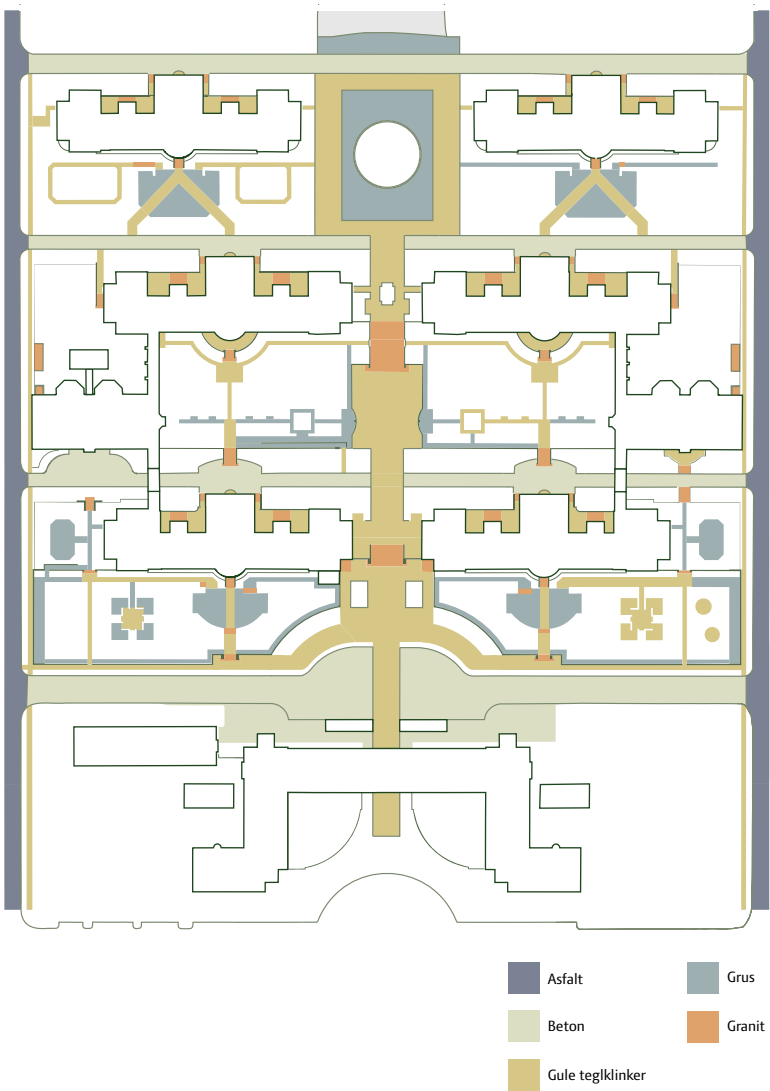
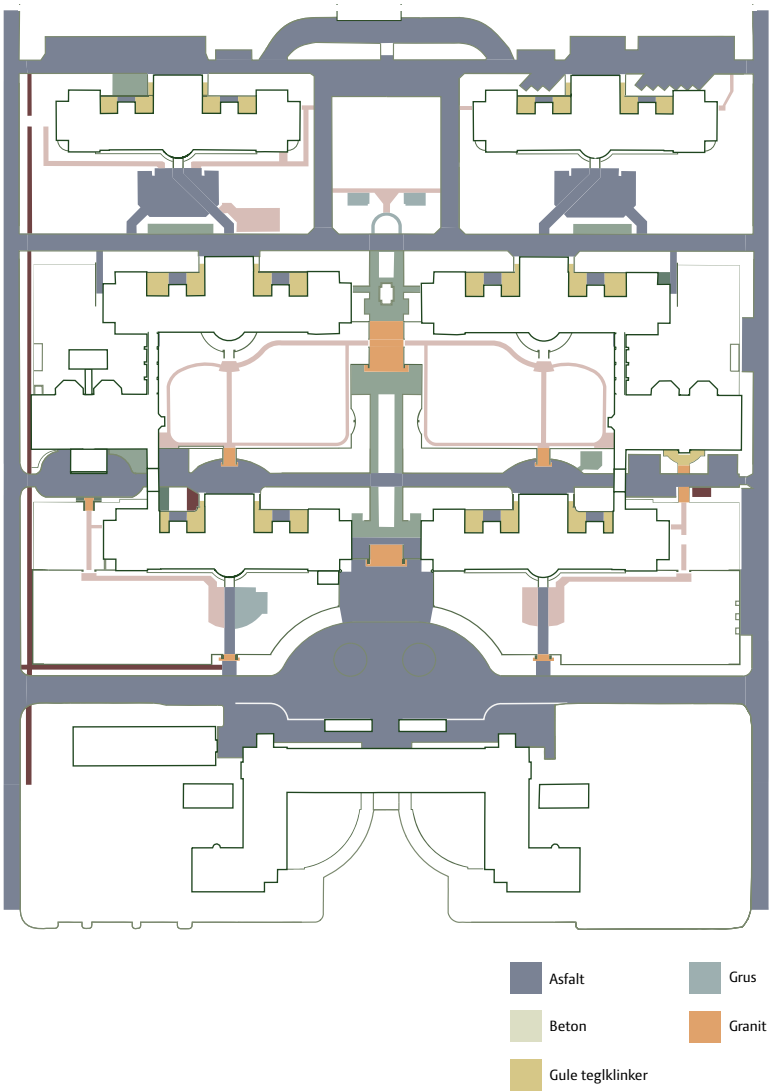
og med et cirkulært spejlbassin som forbindelsesled mellem den oprindelige plan og den kommende udbygning nord herfor. Et tredje argument er, at Glæsel sandsynligvis har foreslået dette anlæg opført som afslutning, fordi der ikke var planer om at udbygge den sidste del af planen.

I den kommende udbygning af Bispebjerg Hospital, der følger Nyrops oprindelige plan, har Glæsel's anlæg der-for ikke længere samme betydning og berettigelse.

På begge to sider af bassinet plantes høje lette fuglekirsebær, Prunus avium, i række. Glæsel har fuglekirsebær i sine plantelister fra Bispebjerg. Torvet belægges med grus og gule teglklinter som en naturlig udvidelse af midteraksens forløb.

Torvet får direkte adgang fra haverne ved pavillonerne 5 og 6. Længdeparkering er opretholdt i torvets to sider.

I dag er der i midteraksen plantet japanske kirsebær, som på grund af sin overdådige blomstring er et meget populært træ. Glæsel brugte ikke japanske kirsebær, men satte andre træarter, hvor disse kirsebær vokser i dag. De japanske kirsebær foreslås på sigt erstattet med fuglekirsebær. I de kommende år foreslås de dog bevaret

HELHEDSPPLAN

for i stedet prioritere tværvejenes supplerende træplantninger, så ikke alt er nyt samtidigt. De japanske kirsebær bliver ca. 40-50 år, da de som podede træer er modtagelige for sygdomme.

I Glæsel's plantevalg med poppel og søjleeg er der et større naturpræg, som kan suppleres med fuglekirsebær. Glæsel har ikke japanske kirsebær i sine plantelister til Bispebjerg.

I Midteraksens sydlige ende belægges den halvcirkulære plads med klinker, der fortsætter som klinkebelagt forbindelsessti henover 1. Tværvej og gennem Administrationsbygningens portrum for at afsluttes på den store forplads, som om klinkebelægningen er rullet ud som en stor løber fra spejlbassinet I nord og ned over det skrånende terræn.

Mod syd flankerer gamle popler og søjleeg den nye klinkebelægning, og cirkelslaget afsluttes med yderligere en række søjleeg, så fortovet rundt om pladsen forløber mellem to rækker søjleformede træer.

Søjleeg vil med deres vækstform være det plantningsmæssige karaktertræ på denne halvcirkelformede plads, der desuden karakteriseres af lindetræer nord for Administrationsbygningen.

TVÆRVEJENE

Tværvæjene opleves i dag som en del af byens store infrastruktur og ikke som veje tilpasset bygningsanlægget. Det er små forskydninger over tid, der er årsag til dette, øget vejbredde, ændrede materialer i vejens overflade.

Vi foreslår at 1. Tværvej i fremtiden betragtes på lige fod med 2. og 3. Tværvej, således at der opleves en samhörighed, langsomhed og atmosfære, der også inddrager Administrationsbygningen og således favner hele det oprindelige bygningsanlæg.

2. og 3. Tværvej foreslås reduceret til oprindelig bredde og græs-rabatterne øget i udstrækning, så tværvæjenes landskab bliver endnu stærkere som grønne strøg med kørevej i midten.

Tværvæjene foreslås udført med en lys grå in situ-støbt betonbelægning, der afsluttes med 5 cm høje kantninger støbt sammen med vejen i begge sider.

Tværvæjene fungerer som grønne, plane mellemrum, indskudt mellem de terrasserede niveauer med pavilloner og dertil hørende haverum. Tværvæjene forløber stort set i samme kote for hver vej og krydser midteraksens enestående gangstrøg.

Terrænet ligger plant ind mod pavillonernes hovedindgange fra

nord. Terrænet nord for pavillonerne 1 og 2 grænser op til høje støtemure omkring haverummene nord herfor. Terrænet i 3. Tværvej ligger lidt lavere end pavillonerne 5 og 6, hvis haverum også har adgang fra 3. tværvej ved en svag stigning.

Tværvæjene har i dag en del gamle birketræer fra Glæsel's tid. De er nået et vækstudtryk, hvor kronerne på de meget opstammede træer er ret fyldige, men der iagttages også mange birketræer i dårlig vækst, som ikke har en lang tidshorisont. Birketræerne giver stor fylde i tværvæjene.

Glæsel's valg af birketræer er gjort for at få frodighed uden for meget skygge. Det ser altid mærkeligt ud at plante små birk mellem store gamle birketræer, fordi birk generelt er uensartede i vækstform og udtryk, når de plantes med så mange års mellemrum.

Vi foreslår at indplante alm. rønnebærtræer, Sorbus aucuparia, som nyt landskabstræ mellem birketræerne. Røn er birk hører sammen i naturen, og Glæsel har i andre anlæg sat de to plantearter sammen. Røn er som birk også et lystræ, der kan blive meget gammelt, og et træ der har karakterfuld blomstring, bærsætning og skift i løvet om efteråret. De gode birketræer bevares så længe som muligt, men allerede nu påbegyndes indplantning af røn. I forslaget er der i alle tværvæjenes græsrabatter plantet nye rønnebærtræer ind mellem

birkene og de store taks, som stadigt gror her op ad de høje mure overfor pavillonerne 1 og 2. Taks som store mørkegrønne skulpturer i tværvæjens vejbillede.

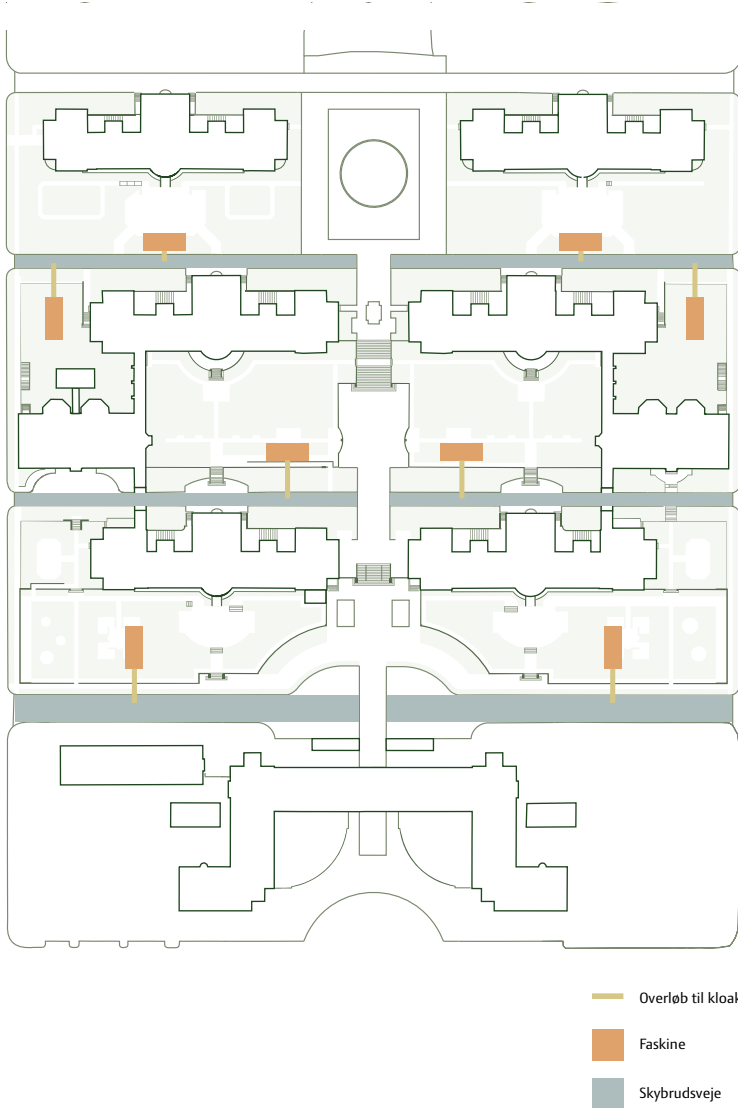
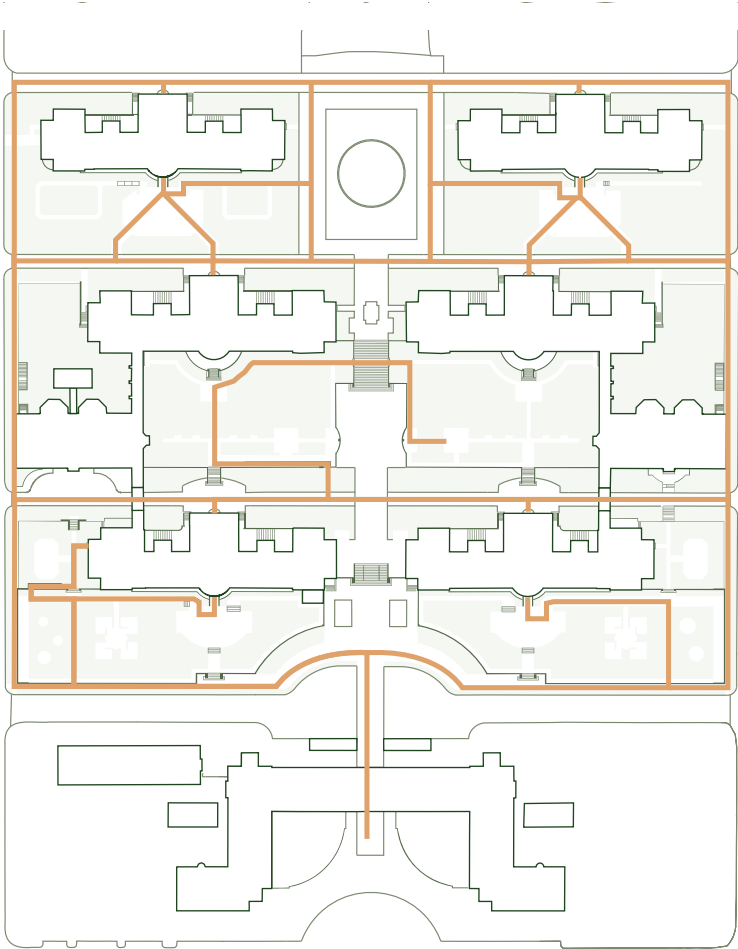
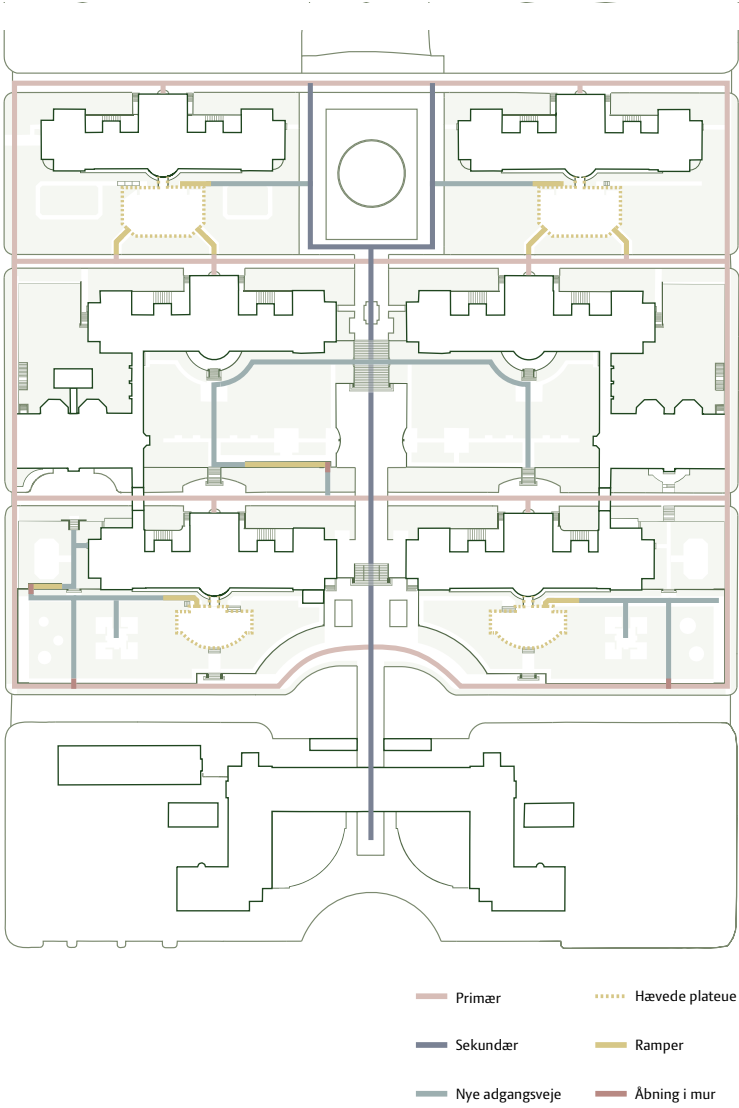
I 1. Tværvej er der i dag plantet kirsebær i den nordlige vejrabat ind mod pavillonerne 1 og 2. Det er nye træer. Vi anbefaler for helheden og forståelsen af tværvæjenes fællesudtryk i vejtræerne på lang sigt, også at plante røn i begge rabatter på 1. Tværvej. På sigt at udskifte birketræerne med røn vil tillige betyde at allergigener, der i dag knytter sig til birk, undgås i fremtiden.

BILER OG CYKLER

Tværvæjene skal i fremtiden opleves som rekreative rum, der deles mellem trafikkanterne. Derfor foreslås parkering på tværvæjene reduceret til handicap-p tæt på pavillonernes hovedindgange, samt enkelte korttids p-pladser. Cykler foreslås parkeret på græsarmring i rabatterne og i umiddelbar nærhed af hovedindgangen til pavillonerne som et genkendeligt motiv, altid samme sted.

RUTER UDEN TRIN

KLIMASIKRING

HELHEDSPLAN

TILGÆNGELIGHED

Bispebjerg Hospital er beliggende på et skrånende terræn, hvilket medvirker til at give hele bygningskomplekset identitet og store herlighedsværdier, men i hverdagen også en række tilgængelighedsmæssige udfordringer. Bygningsanlæggets integritet og fredningsværdier gør dog, at vi ikke mener, der kan etableres fuld tilgængelighed til alle haverum.

De seks pavilloner fremstod ved hospitalets opførelse med niveaufri adgang over granitbordurer i belægningen mod nord og med korte ramper fra hoveddørene til haverne mod syd ved pavillon 1, 2, 5 og 6. Ramperne fungerede som det overgangsled, den tærskel der bandt inde og ude sammen, og styrker forståelsen af de indbyrdes relationer og hierarkiet mellem bygning og have – og det vigtige sted midt i mellem, hvor de mødes, og man betræder et nyt rum. I dag er alle disse ramper, der fører ned til mindre 'forpladser' indrammet af avnbøgehække, i tilgængelighedsmæssig forstand alt for korte og stejle. Etablering af nye ramper må tage udgangspunkt i faktiske koter, 40-50 cm terrænspring og maksimal hældning 1:20, etablere en ny tærskel til erstatning af den, de oprindelige ramper tidligere ud-

gjorde og samtidig berige haverne med et oplevelsesrigt svar på den programmatisk udfordring, hvordan flest mulig får uhindret adgang til haverne. Problematikken omkring tilgængelighed ved disse pavilloner er reel og presserende. Og løsningen med de nuværende for korte ramper i asfalt harmonerer ikke med hverken bygning eller have, hvorfor en løsning med endnu længere ramper blot vil gøre dette misforhold større.

Vi foreslår at hæve 'forpladserne' indenfor bøgehækkene, hvorved der kan etableres grusbelagte plateauer ved pavillon 1, 2, 5 og 6 med niveaufri adgang fra hoveddørene. Dette løser en række praktiske hverdagssituationer ved at binde inde og ude tættere sammen og giver mange muligheder for at komme ud ved egen hjælp. Ved Pavillon 1 og 2 er der fra det hævede plateau rampe og trappeforbindelse til havens niveau, samtidig med at der etableres en mindre trappe i akse mod 1. Tværvej for at styrke bevægelsen i overgangen mellem inde og ude og introducere denne tærskel på ny. Ved pavillon 1 etableres rampe mellem haverum mod SV og NV. Ved Pavillon 5 og 6 etableres der ramper fra 3. Tværvej til det hævede plateau og fra plateauet og ned i haven henholdsvis en rampe og en trappe.

Fra 1. Tværvej etableres niveaufri adgang til haverne ved pavillon 1 og 2 ved etablereing af muråbning i forlængelse af den vestre henholdsvis østre sideakse, Mellem 2. Tværvej og haven ved pavillon 3 foreslås etableret et murhul i havemuren mod syd og anlagt en rampe på havemurens indvendige side. Denne rampe giver adgang til haven ved pavillon 3 og videre på tværs af midteraksen til haven ved pavillon 4.

Rundt omkring på hospitalet har Nyrop brugt portalen som et motiv, der adskiller og forbinder rum i forskellige niveauer. Referencen hertil er nærliggende og en del af argumentationen for, hvorfor vi mener, at en sådan løsning er forenelig med bygningsanlæggets fredningsværdier.

Ved pavillonerne 3 og 4 er terrænspringet mellem hoveddør og have ca. 1,5 m, hvilket vil medføre ramper med længder over 30 m. Dette mener vi ikke kan løses med indgreb, der er forenelige med havernes integritet og værdier. Haven er et fristed for hele familien med pusleplads, plads til barnevogne og besøgende. Her er afskærmede steder, læ, frodighed, vand, mødesteder, steder at lege og niveaufri adgang til pavillonen og til 1. Tværvej.

KLIMASIKRING

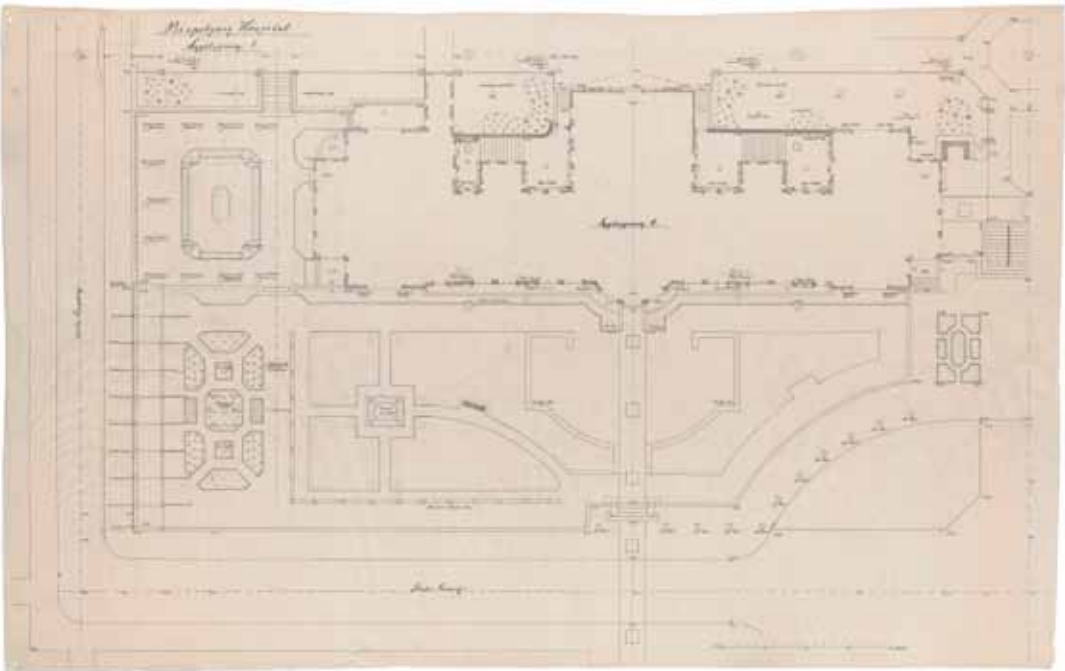
For at sikre bygningerne mod den øgede mængde regnvand, som forventes i fremtiden, indrettes haverne til LAR. Regn som falder i havene håndteres i haverne. Haverne reetableres, således at regnvandet ledes væk fra bygningerne. Regnvandet håndteres på de grønne arealer og i ekstreme situationer ledes vandet ud på tværvejene. Under hver have, væk fra bygninger og i afstand fra træer og hække etableres faskiner. Disse faskiner leder regnvandet ned i undergrunden.

Hvor det er muligt i forhold til bygningerne, bliver faskiner indbyrdes forbundet med rør, for at udnytte de områder, som kan lede mere regnvand væk end andre. For at sikre en optimal udnyttelse af faskinerne etableres der overløb fra faskinerne til det eksisterende kloaksystem. Herved sikres at de tømmes, selv om undergrunden ikke kan absorbere mere regnvand. Tilslutningen til det eksisterende kloaksystem vil blive udført med en vandbremse. Herved sikres en konstant tilslutning til kloaksystemet. Hvorved belastning af kloaksystemet bliver mindre ved skybrud end tilfældet er i dag. Derved skabes der færre oversvømmelsesproblemer andre steder på hospitalet.

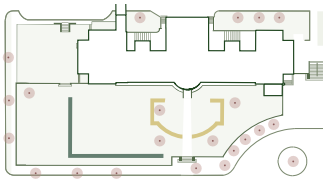
Punkt nr. 21 - Bispebjerg Hospital - Fondsdonation til projekt for renovering af haveanlæg mellem de fredede pavillonbygninger
Bilag 2 - Side -8 af 15

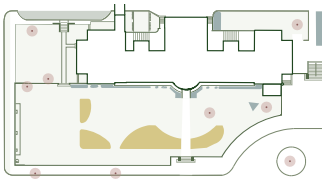
MIDTERAKSEN

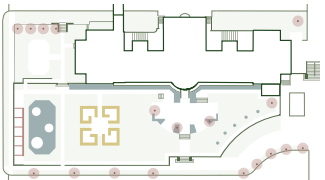
GLÆSEL 1911

GLÆSEL 2018

TRÆKKES FRA

LÆGGES TIL

PAVILLON 1 - BARSELHAVEN

Haven er afgrænset med mur, som giver haverummet en stærk indramning, med klatrende planter, der signalerer stor frodighed og intimitet, med stor vekselvirkning gennem året. Stammehække af lind opdeler haverummet og indrammer havens centrale del, så der mod 1. Tværvej opstår to haverum.

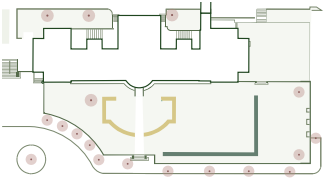
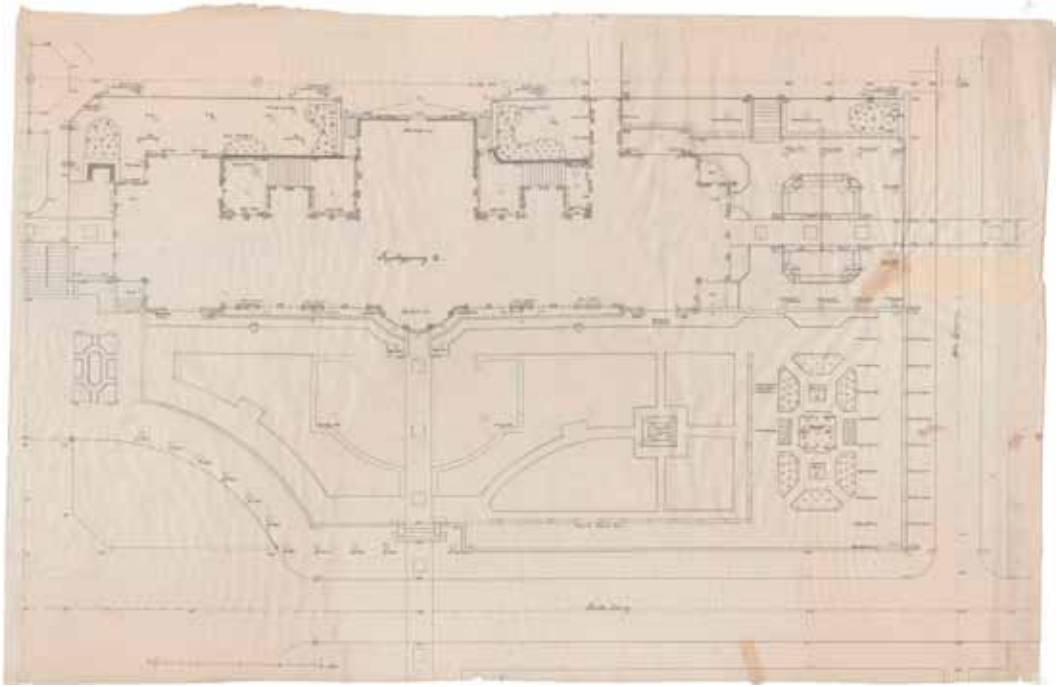
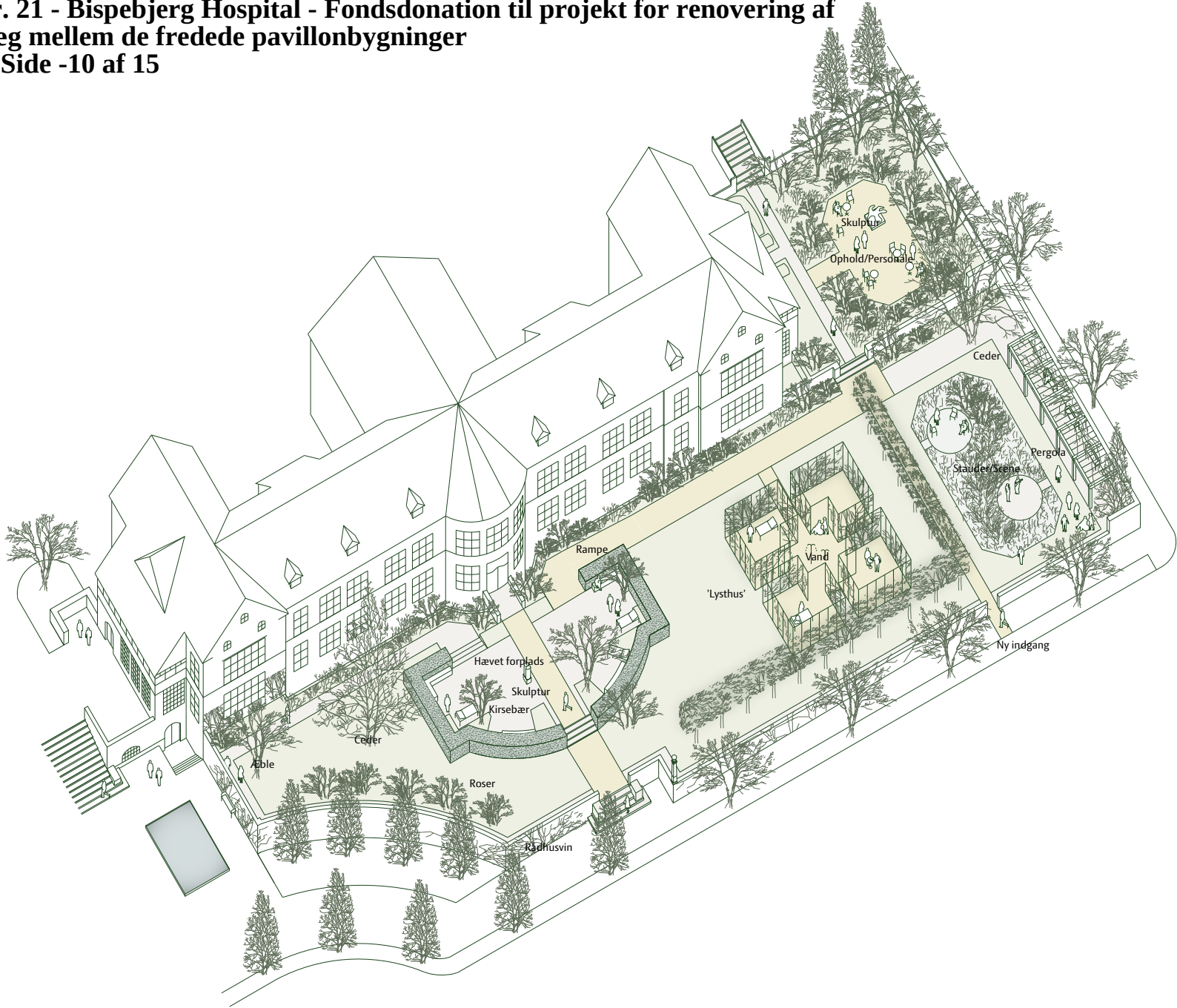
Det ene haverum er havens centrale del med hævet forplads, der indrammes af avnbøgehækken foran hovedindgangen til pavillonen. Her er solitære træer som røn, ceder og askbladet løn. Den hævede forplads har niveaufri adgang til pavillonen og rampe ned i haven mod vest. I akse fra hovedindgangen til indgangen fra 1. Tværvej etableres ny trappe til forpladsen, således at der genindføres en tærskel i overgangen mellem pavillon og have.

Indenfor stammehækken mod vest indrettes fire intime opholdsrum defineret af avnbøgehække som tryk ramme omkring familier. Motivet stammer fra Glæsel's plan, hvor der var et kvadratisk bed på dette sted. Centralt i anlægget etableres en mindre plads med springende vand.

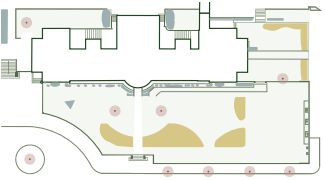
Langs pavillonens sydfacade er der blomstrende rabatter, der nedtoner lyskassen. Haverummet længst mod vest knytter sig til pavillonens vestfacade og er opdelt i to niveauer af en lav mur med trappe i pavillonens sydlige facadeflugt. Der etableres en rampe i terræn parallelt med muren, således at de to haverum forbindes. Op ad muren mod vest etableres en pergola og foran en blomsterhave med naturpræg, artsrigdom og stor årstidsvariation samt hævede vandbassiner af granit. Den store ceder har en skulpturel virkning og opdeler rummet, der har niveaufri adgang til 1. Tværvej.

En ny rampe giver adgang til havens øvre plateau, der indrettes til solvendt legehaven med uægte akacie og værdifulde gamle træer at bygge videre på.

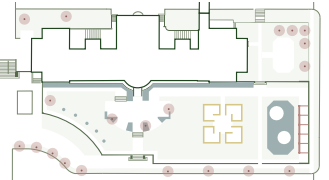

GLÆSEL 2018

TRÆKKES FRA

LÆGGES TIL

PAVILLON 2 - DEN PALLIATIVE HAVE - TEMAHAVE

Den palliative have har en sydlig solbeskinnet beliggenhed mod 1.Tværvæg, hvor det sydvestlige haverum ligger lidt højere end fortovet udenfor. Ud for stammehækken mod sydøst ligger haven i niveau med fortovet, og her etableres ny indgang fra 1. Tværvæg, hvorfra der etableres tilgængelighed til pavillonen via en ny rampe til den hævede forplads indenfor avnbøgehækken.

Havens østlige og nordøstlige del skyder sig ind i bakken, og afgrænses her af mur over terræn mod fortov, og mur som bliver til støttemur omkring haven, fordi den østlige sidevej har et hævet profil, der gør, at den nordøstlige del af haven opleves lavt beliggende.

Til denne del af haven kan der ikke etableres rampeforbindelse på samme måde som ved pavillon 1, da den store ceders placering er hindrende herfor.

GLÆSELS PLAN OG DEN PALLIATIVE HAVE
Glæsels plan for haven ved pavillon 2 er disponeret med et rektangulært haveafsnit ved husets nordøstlige ende, hvor der var rosenhaver i to niveauer med opdelte bede i den sydlige rosenhave, og mere græsplæne med rosenbedskantning i det lidt højere beliggende nordøstlige haverum. I begge haveafsnit var der stedsegrønne træer tæt på den østlige og nordlige mur/støttemur, som der er i dag.

Det sydlige haverum beskyttet af mur var anlagt med spadseregange. Pladsen udenfor den vestlige del af haven gør, at et cirkelafsnit af det sydvestlige hjørne er skåret ud af havens ellers rektangulære plan. Stien i denne del af haven følger cirkeludsnittet indenfor muren.

Sydhavens midterste del omkring hovedstien op til hoveddøren er anlagt symmetrisk om denne sti, der forløber gennem et hækaf-

grænset rum nedenfor hovedtrappen. Haven er tænkt som en have at gå tur i, med mange bænkepladser i sol og skygge.

Stien langs husets sydfacade forløber mellem græsplæne og blomsterbed ind mod bygningen, der dels skjuler lyskasser, dels er en blomstergang, hvorfra man kan studere blomster og småbuske. Det kan man også i dag.

Der var oprindelig en midtergang langs stammehækken, med bede og plantninger. Denne findes ikke i dag, men stammehækken indrammer den sydlige del af haven, så der fornemmes et rektangulært rum her, og stammehækken opdeler haven, med det sydøstlige haverum. Det er et fint træk, at stammehækken bliver et motiv i haven, en veldefineret opdeling af haverummet, uden at lukke af, og en grøn kulisser, man kan se ind under til det østligt bagvedliggende haverum, som er afgrænset af høj mur.

Programmet for den fremtidige palliative have muliggør, at Glæsels oprindelige haveplan både kan bevares, genskabes og danne klangbund for nye rumlige strukturer. Der er fællesskab på forpladsen indenfor ved hovedtrappen, og privathed i en ny åben espalieret pavillon, der opføres indenfor stammehækken mod øst. Senge kan køres ud på forpladsen indenfor hækken og via rampen langs facaden mod øst er der let adgang til den nye pavillon. Cafésteder med læ etableres i den sydøstlige del af haven, hvor den genskabte pergola opfylder ønsket om afskærmet ophold. På solrige dage er det også et lunt sted, om sommeren med udstråling af varme fra mur. Børnenes sted tænkes anlagt solbeskinnet i det sydvestlige hjørne overfor den høje mur. Personalets foretrukne opholdsterrasse kunne være op af den høje solbeskinnede støttemur mod øst. Nuværende bænkes placeringer viser, at her er godt at opholde sig.

Punkt nr. 21 - Bispebjerg Hospital - Fondsdonation til projekt for renovering af haveanlæg mellem de fredede pavillonbygninger

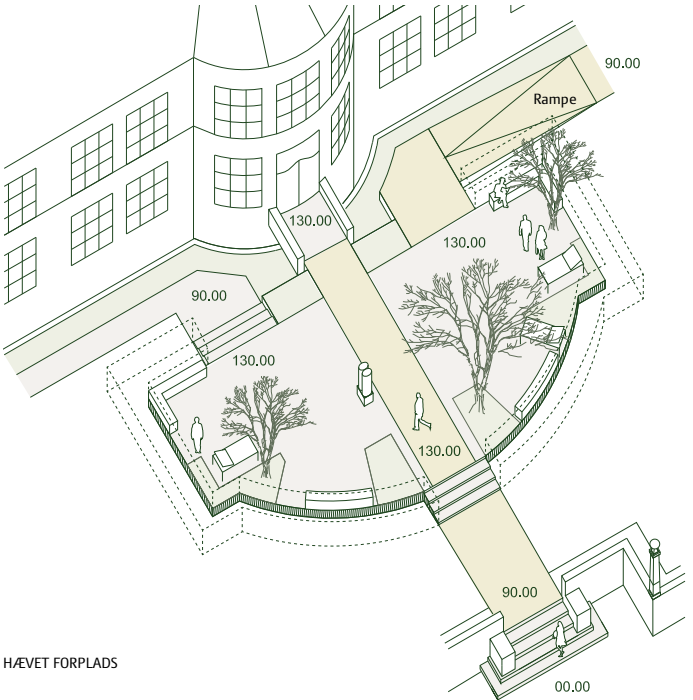
Haven har et stort antal planter i dag, som især udmøntes i store træagtige planter, som giver hele haven en særlig fylde. Man kan fornemme, at her har været have meget længe, og at planterne har udviklet sig godt.

Man skal i den palliative have kunne opleve årstidernes skiften, planternes stor vækstlighed og varierende blomstringsperioder, blomster med duft og med stort insektliv f.eks. sommerfugle. Haven skal have et langt forløb i både skiftende blomstring, i planternes bladsætning og farvespil, og indpasse sig efter de fremtidige mere fysiske krav, der stilles til haven, sammenholdt med at dette kan indpasses med de eksisterende bevaringsværdige træer.

LANGS MUREN MOD VEST

Den omkransende mur opleves som havens faste afgrænsning udadtil. Muren er inde fra havens niveau i vest og syd ikke højere, end her kan plantes klatrende roser med blomstringspunkter over murkanten, som er dagligt solbeskinnet i lang tid. På de mere skyggefulde murpartier mod øst er der punktvis eksisterende vildvin på murens yderside under vejtræernes skygge, som giver en oplevelse af changerende farvespil i bladværket fra forår til løvfald. Det er smukt at opleve både mur og klatreplanternes vækst, og at muren ikke er helt dækket af vinen.

Der er smal sti langs muren og herefter et smalt bed med plantning af få roser i sart lyserøde til cremefarvede moderatvoksende, remonterende og duftende roser, som opbindes til stativ: Rosa Felicia – intens rosa til lidt orange (rem.) Rosa Blush Noisette – sart rosa til hvidlig (rem.) Rosa Mme. Plantier – cremefarvet (sommerblomstrende) Roserne underplantes med helt lave skyggetålende skovbundsstauder, der fremstår som en frodig grøn bund omkring roserne. Her plantes i blanding: skovmærker Galium odorata, Violer Viola odorata, vår kærmind Omphalodes verna alba, knudret storkenæk Geranium nodosum, løvefod Alchemilla erythropoda og Pachrysandra terminalis helt inde mod muren.

LANGS FACADEN MOD SYD

Der er langs sydfacaden et langt og solrigt blomsterbed. Bedet grænser helt op til facaden i de to hjørnefremspring, og ind mod hovedtrappen dækker bedets planter for indblik til lyskasser. I den østlige ende bevares Ildtornshæk, og resten af bedet tilplan

Actindia Kolombikta

tes med træpæoner i sorter, skovmærke og violer som underplantning af træpæoner, forårsløg og efterårskrokus. Plantningen har en forårsblomstring fra tidligt forår, som vokser frem i begge rabatter med pæoner. Her lægges løg af vintergækker, porcelænshyacinther og en lidt senere blomstring af hvidlige tidligt blomstrende påskeliljer, som markerer sig med blomstring i april inden træpæonerne vokser op med deres rødlige skud. Her er i dag få træpæoner, der gror godt. Den gamle ceder fylder noget også solmæssigt i havens vestlige del, men vurderes at give vækstbetingelser for solbedet langs facaden. Her underplantes med pæoner, bonderoser og samme løg som i det østlige facadebed. Forårsløgene: Gailanthus edelweisii, Puschkinia libanotica, Narcissus February Silver, Narcissus February Gold. Den lidt høje bonderose i sorter bl.a. af Paeonia officinalis 'Alba Plena' (hvid) og i sorten P. officinalis Rosa Plenae (rosa), som baggrund op af murene i fuld sol.

BØRNEHES HAVE

Ved børnenes legested mod vest plantes et æbletræ med en ud-bredt vækstform, hvor træets krone når ud over den vestlige mur. Glæsel havde ikke frugttræer i sit anlæg, men der er noget pædagogisk og fremtidigt i at plante æbletræet, som er markant hele året.

FORPLADSEN

Dette haverum er både udendørs stue, modtagelsessted og et fælles rum, man hurtigt kan komme ud i for korte eller lange ophold. Avnbøgehækken udvikles til bredere og mere fyldig hæk. Forpladsen hæves og afgrænses med en stålkant. Avnbøgehækken trækkes ca. 20 cm ud ind over stålkanten, hvorved stålkanten forsvinder visuelt.

Forpladsen har bede, der opdeler for ophold med senge, siddepladser og gangstrøg. Her er både planter i store krukker med ensartede plantninger, som samler rummets planteudtryk, dels lavere stedegrøn bundplantning, som dækker muldflader til plantning. Bundplantningen kunne være dækkende flader af kæmpestenbræk Bergenia cordifolia 'Silberlicht' hvidrosa stenbræk. Heri kan opsættes krukker med skiftende sommerblomster gennem sæsonen. Sommerblomster kunne være Chokoladeblomst Cosmos atrosanguineus og hvid indisk sommerfugleblomst Gaura lindheimeri Whirling Butterflies. Der kan skiftes med andre blomster næste år.

DET GRØNNE LYSTHUS

I havens østlige del i hjørnet ind mod den afskærmende stammehæk, opføres det grønne lysthus. Væggene et opført som en åben stålstruktur, som giver god baggrund for klatrende planter, hvor vedder opstår en både blad- og blomstringsmæssig frodighed på de høje lodrette vægge, der muliggør sollysets flimmer i grenværket og transparens gennem hegnet. Her plantes klatreplanten Kameleonsbusk Actinidia kolmikta blandet med den mørk røde klatrrose Rosa Coral Dawn og Rosa Gerbe, som vil vokse ind i hinanden. Kameleonsbuskens grøn-hvide blade med rosa stregtegnings og de rosa til dyb rosa rosenblomster er et fint farvespil at blande mellem hinanden. I bund af disse klatreplanter plantes indrammende hvidblomstrende kant (forår) af skovmærke Gallium odoratum. På trætråde over lysthuset vil de klatrende planter brede sig og bidrage til den helt særlige atmosfære her.

DET ØSTLIGE HAVERUM

Stammehækken opdeler det sydlige haverum i et vestligt og et østligt afsnit. Stammehækken muliggør at sollyset her om eftermiddagen filtreres ind i haven, her er både lettere skygge og fuld sol. Dette haverum er noget særligt at opholde sig i, fordi murens høje afgrænsning mod øst, den kæmpestore ceder og sidevejens større træer visuelt fremtryller en særlig stemning her, som om at vejtræerne er havens baggrund. Der anlægges et stort staudebed med en lille scene helt fri af stammehækken. Man er plantningsmæssigt omkranset, her er en helt særlig oplevelse af velvære og intimitet.

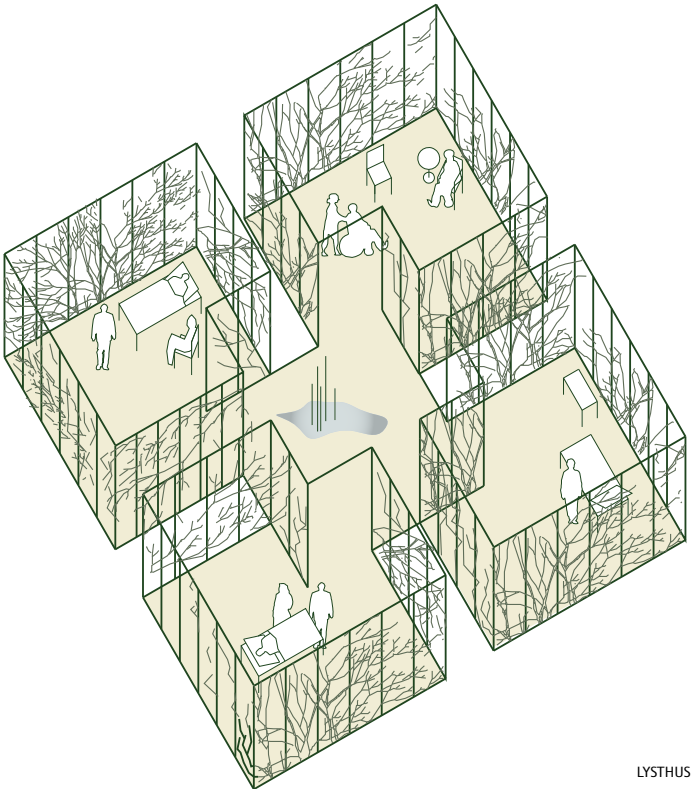
Pergolaen langs den østlige mur er et godt opholdssted, herfra ser man ud i haven i modlys fra middagstid – modlys der visuelt giver stor frodighed i planteoplevelsen. Farvespillet er fra frodigt grønt i stammehække, vildvin på muren til støvet grågrønt i hjørnet med den kæmpestore ceder.

Det nye staudebed er behersket i artsvalg og udtryk og giver en indrammende fladevirkning omkring scenen. Den nye plantning er tænkt vildsom og naturpræget, med en løgblomstring af de helt tidlige vintergækker lagt i mange tuer, pinseliljer, høje skilla, og akelejer og med en efterfølgende staudeplantning af græsser, dagliljer, sølvlys og storkenæb, som alle kan udvikles under ret varierende lysforhold og i læ. I bedets ender plantes grupper af træpæoner.

Op af af pergolaens stolper plantes den hvide blåregn: Wisteria sinensis Alba og den hvidlige klatrrose Rosa New Dawn. I bund af plantebede plantes Viola odorata. Under eksisterende buske rundt om i haven plantes Cyclamen i rosa og hvide farver, der lægges efterårs krokus også i rosa og hvide farver, så der opstår sporadiske farvefelter under buskene, som må friholdes for græsvækst. Disse steder vil også primula i mange sorter kunne trives godt. Man skal kunne opleve årstidernes skiften som den bærende idé i havens planteudtryk.

DET NORDØSTLIGE HAVERUM

Haverummet har smukke indrammende træer mod nord, og cedertræet dominerer også dette haverum. Det er problematisk med den højere beliggende skråparkering i længdevejen. I dag er her bed af sirbuske. I forslaget er der dels avnbøgehæk op af støttemuren. Der kan udvikles en høj avnbøgehæk i 2 niveauer her, som dels vil afskærme for støttemuren, dels afskærme fra gaderummet udenfor. Det er avnbøg netop god til, at gro som klippet hæk i flere niveauer.

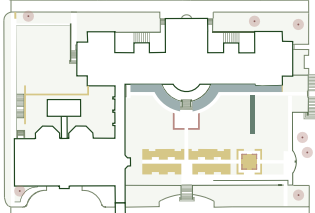
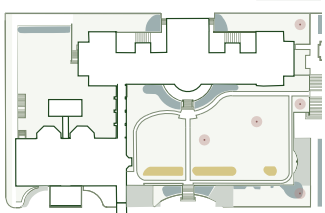
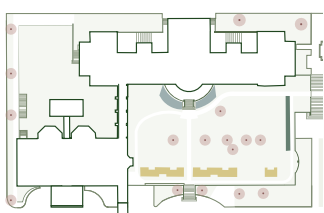
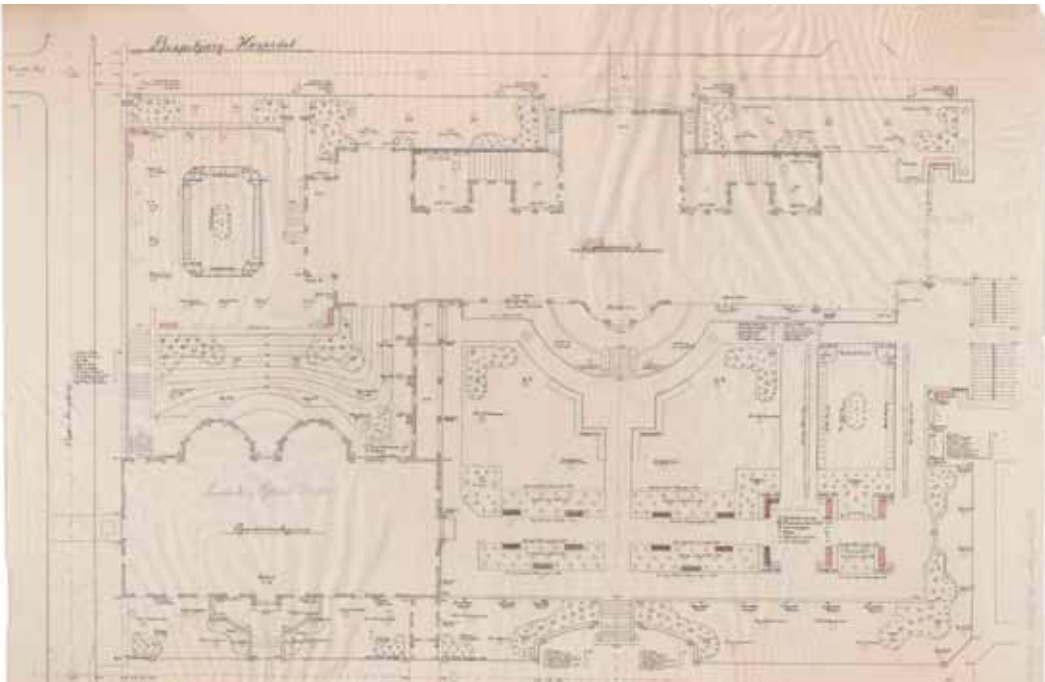

Der anlægges et bredt bed foran avnbøgehækken og med den lille klinkeplads her, så man i sol kan nyde haverummet. Den nordlige hæk under de store taks gror dårligt, her kunne plantes en taks og fjeldribsplantning i hele bedet, så der kom mere vækstmæssig fylde under de store taks. Der er fine hortensia, stor laurbærbusk, pilebladet kotoneaster, tsuga og kirsebærtræ at nyde fra denne klinkeplads. Omkring solstedet for ophold plantes grupper af sølvlys – Cimicifuga racemosa - bergenia – Rotblum, og orkidenarcis – Narcissus triandrus Thalia.

Den nordlige hæk under de store taks gror dårligt, her kunne plantes en underplantning af taks og fjeldribs, som blev holdt som klippet form under de to smukke taks. Det er svært at få ny plantning etableret her. En taks og fjeldribsplantning i hele bedet, ville give mere fylde og indramme haverummet i det nord-østlige hjørne. Den nye klinkeplads mod øst i denne del af haven er et godt solsted for ophold. Her plantes to nye træer i bedet mod øst, f.eks. uægte akacietræer.

Glycine Sinensis

PAVILLON 3

Haven er beliggende på det høje terræn. Ved ankomst ad 2. Tværvej giver det store trappeanlæg adgang til den højtbeliggende have.

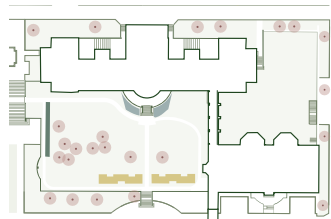
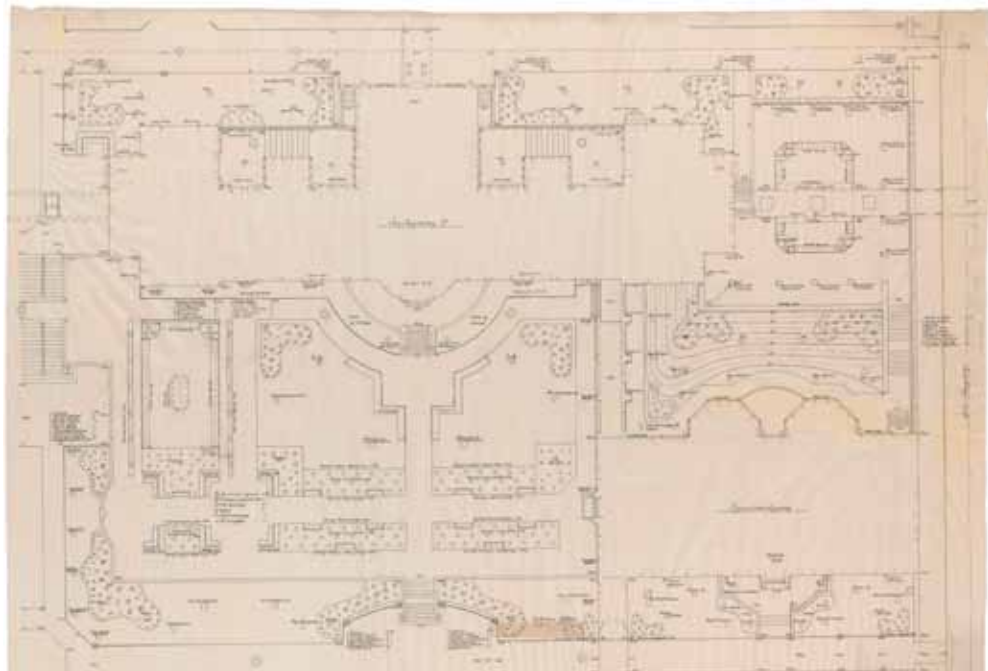
Tilgængelighed til haven er løst ved at etablere en portåbning i den høje mur mod sydøst tæt på midteraksen og på murens indvendige side etablere en rampe. Herved skabes også niveaufri adgang videre til haven ved pavillon 4 på tværs af den centrale akse.

Haven foreslås at følge planen for haven ved pavillon 4 med lokale forskydninger, der skaber både sammenhæng og variation på tværs af midteraksen.

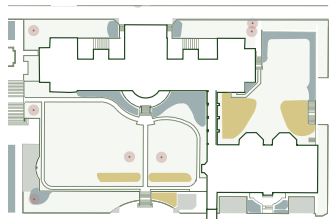
Stammehækken genskabes delvist og der etableres en pergola som pendant til pavillonen i Den dematologiske Have ved pavillon 4. Den rumlige sammenhæng med midteraksen understreges ved etablering af bænkepladser i 'karnappen'. Syrenhegnene fra Glæsels plan foreslås genplantet og indrettet med solvendte sidenicher. De formklippede taks og søjleegen bevarer, mens birketræ og den østlige ædelcypres, der er i dårlig vækst fjernes.

I haven genskabes de brede rabatter med skyggetålende stauder og småbuske langs facaden, så den høje trappe med frodige plantninger træder smukt frem i haven og med en lille klinkeplads foran indrammet af siddepladser på plinte. Et motiv der henter sin inspiration i Glæsels plan for dette område.

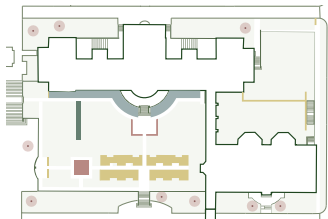

GLÆSEL 2018

TRÆKKES FRA

LÆGGES TIL

PAVILLON 4 - DEN DERMATOLOGISKE HAVE

Haven er et behandlingsrum med en ny glaspavillon og opholdspladser til fællesskab, til mange planter, til steder med forskellig lysintensitet gennem dagen, steder til sol, steder til skyggefulde ophold, en have der kan bruges året rundt af patienterne, der er mobile og får mange steder at søge ophold i fuld sol og flimmerlys

Haven har med sin høje beliggenhed en solmæssig god placering. Haven virker lun og læfyldt, og her er fine eksempler på klippede taks i rundagtige former, stammehæk af lind, som genskabes i dele af den oprindelige udstrækning, idet de runde taks har vokset sig store og i dag er et dominerende udtryk i haven.

Søjleegen bevares, og der plantes et æbletræ. Nyplantede ædelcypresser på begge sider af stien ryddes.

I havens sydvestlige hjørne opføres et orangeri på ca. 25 m2 og indrettet med mulighed for at 10 patienter kan opholde sig her samtidigt. Orangeriets beliggenhed sikrer god solorientering og gode udsigtsmuligheder.

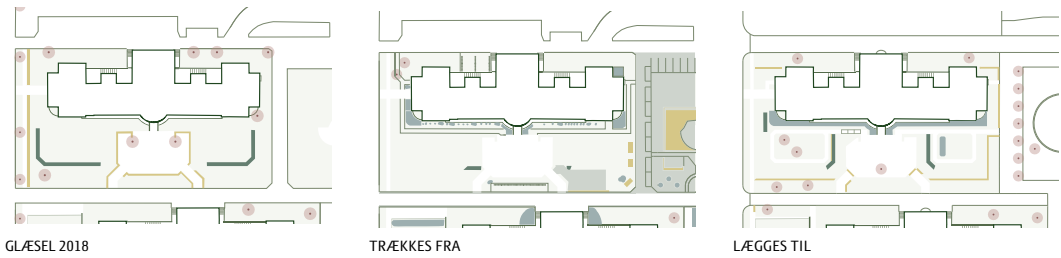
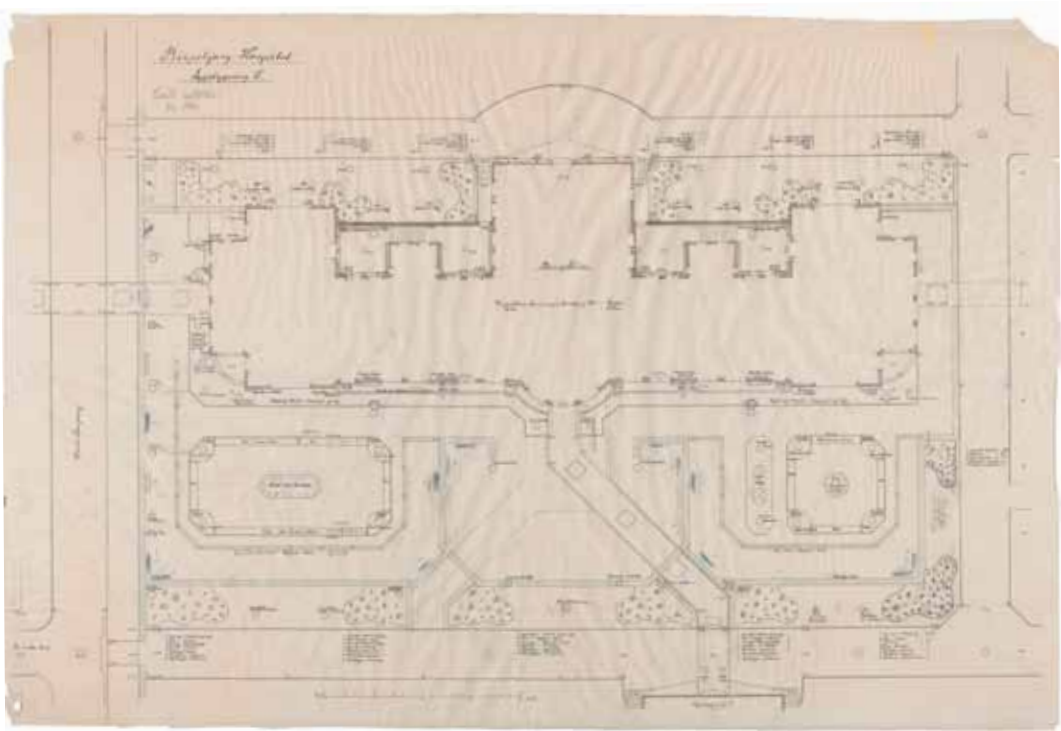
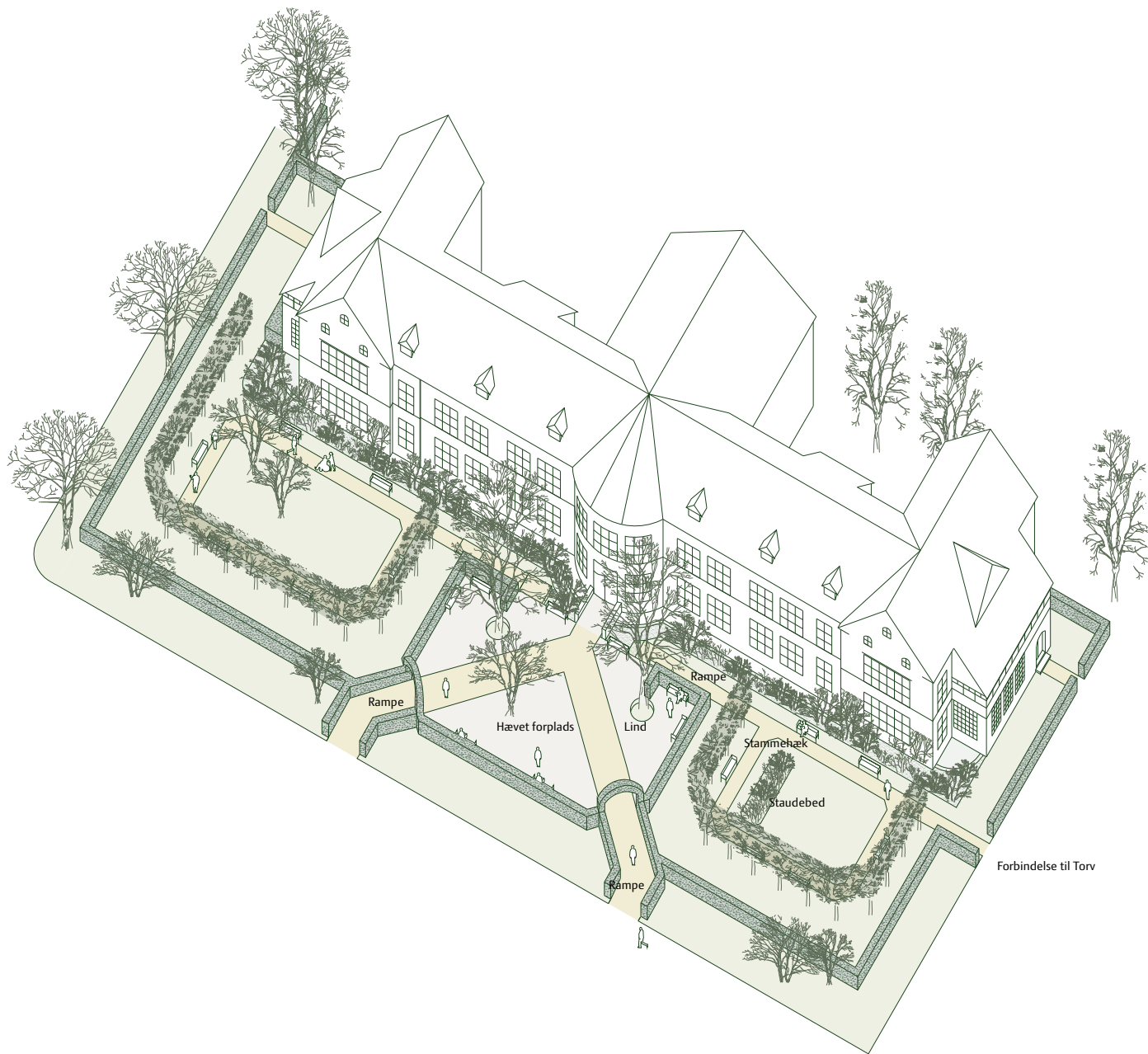
Ved at give orangeriet en placering mod sydvest tillægges dette en selvstændig betydning som bygningsværk, der giver haven ny betydning og således etablerer et nyt lag i dialogen mellem bygning og have. Syrenhegnene med bænkepladserne fra Glæsel's plan genskabes i deres fulde udstrækning.

Omkring den høje trappe plantes frodigt blomstrende bede med klatrende roser op de høje mure, og lavendler i bedet nedenfor. Syrenhegnene underplantes med violer, primula, skovmærke, så der opstår en stor vækstlighed i skovbundsbedet her, sådan som Glæsel arbejdede med de mere naturprægede udtryk i sine haver.

Nedenfor trappen etableres en lille klinkeplads foran indrammet af siddepladser på plinte. Et motiv der henter sin inspiration i Glæsel's plan for dette område.

Den lavtbeliggende have bag søjlegangen mod nordøst indrettes som skuehave, der åbner sig mod 3. Tværvej og den østre længdevej. På havens øvre plateau nyplantes karaktertræer, og i overgangen mellem havens to niveauer plantes en hæk af avnbøg, der bidrager til at give disse haverum en skulpturel fremtoning.

PAVILLON 5 - DEN MUSKULOSKELETALE HAVE

I haven er der mulighed for korte og lange gåture, trappetræning, balanceøvelser og styrketræning. Her er steder at være sammen, mindre steder til privat træning og siddepladser fem meter fra hoveddøren. Haverummene understøtter fordybelse og aktivitet, afskærmer patienterne og giver inspiration til at bevæge sig.

Haven er beliggende på det plane plateau højt i terrænet og fremstår som haven ved pavillon 6 meget åben som følge af at hække og stammehække er delvist fjernet. Dette har svækket haverne som rumligt afgrænsende og beskyttende strukturer.

Stammehækken og den ydre hæk, der her havde rollen som indrammende 'mur' foreslås genindført, således at haven igen træder i karakter som et forløb af rumligheder. Fra 3. Tværvej etableres ramper til forpladsen indenfor avnbøgehækken, således at der bliver niveaufri adgang til pavillon 5. Avnbøgehækken suppleres med de forsvundne 'arme' og portaler mod 3. Tværvej, således at ramperne knapt vil kunne erkendes. På forpladsen etableres siddepladser tæt på hovedindgangen.

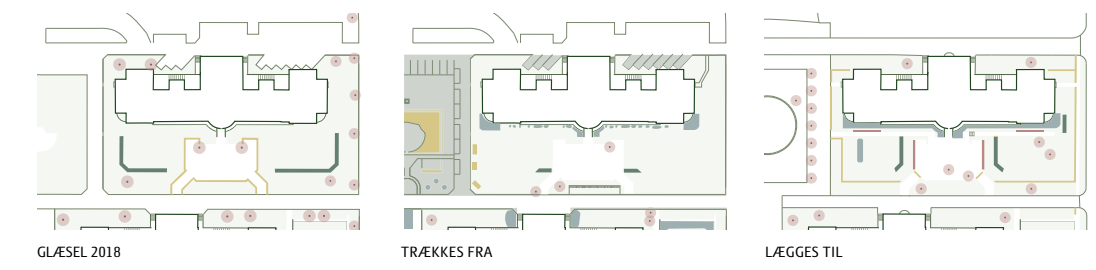
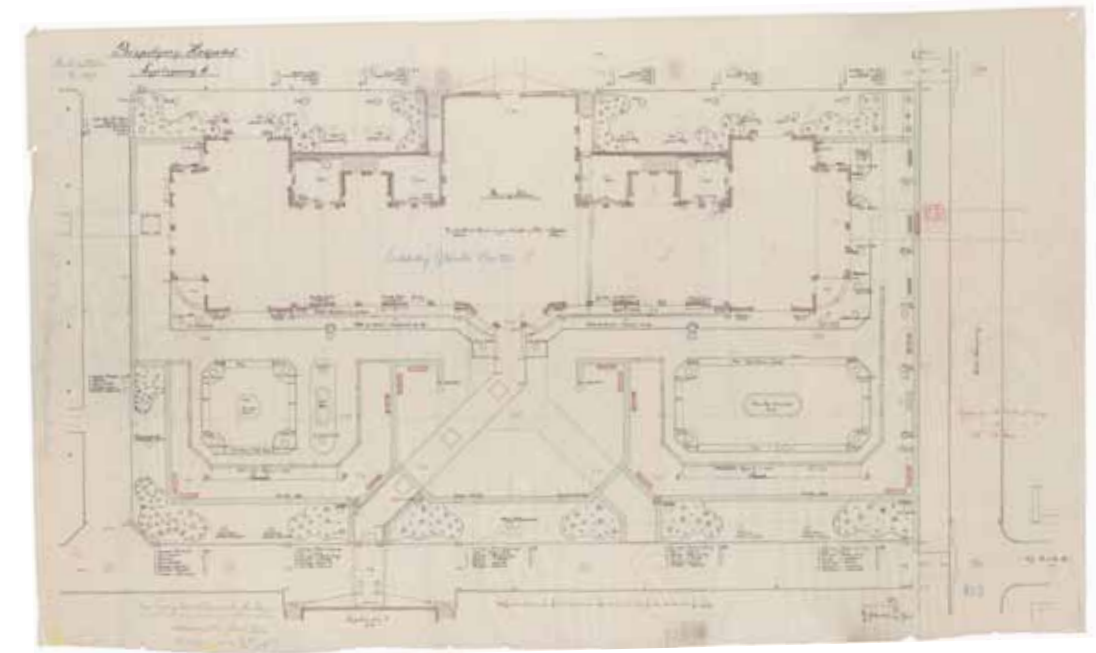
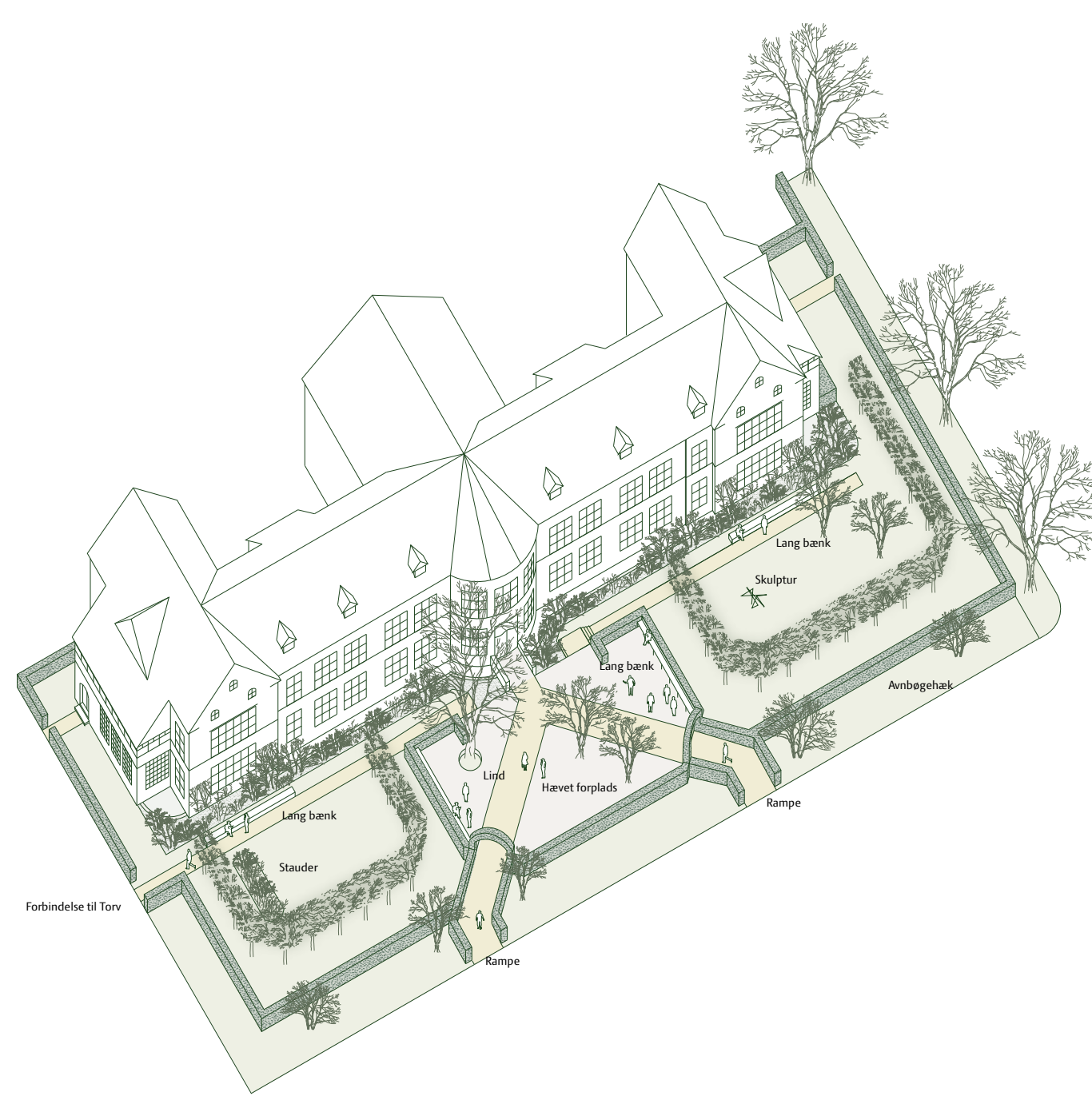
Glæsels to solitære lindetræer bevares i dybe plantehuller og suppleres et mindre letløvet træer, der plantes ind for at etablere et relativt privat rum om patienterne på dette sted.

Fra forpladsen er der rampe og trappe med lange reposer for hvert trin som støtte for træning, et trin ad gangen, til de af stammehækken indrammede rum. Teglklinkestier anlægges indenfor stammehækken, hvor der således opstår et kort og et langt loop ledsaget af siddepladser med korte mellemrum.

Bedene langs facaden dækker lyskasserne og nye planter, der styrker diversitet og årstidsvariation. Haverummene er enkelt og overskueligt indrettede, det vestre med solitære træer indenfor stammehækken, det østre med et staudebed med stor artsrigdom og årstidsvariation.

Fra Den muskuloskeletale Have er der direkte adgang til det nye, centrale opholdstov med spejlbasin og kirsebærtræer, der i fremtiden vil binde hele hospitalsområdet sammen omkring midteraksen.

PAVILLON 6 - DET UDENDØRS VENDEVÆRELSE

Haven understøtter behov for bevægelse, synlighed ved ankomst og giver tryghed og oplevelser tæt på huset. Her er siddepladser på række forenet med haveoplevelser, klar og tydelig wayfinding og nærhed til pavillonens indgang. Haven er indrettet med henblik på at dække de basale behov hos ventende patienter.

Haverummet er omtrent en spejling af haven ved pavillon 5 og de rumlige problematikker derfor sammenfaldende. Her savnes rumlig afgrænsning, oplevelse af at være i en have og kunne bevæge sig i et forløb af forbundne rum.

Her etableres samme adgang med ramper fra 3. Tværvej som ved pavillon 5. På samme måde løses ligeledes adgang til de to haverum øst og vest for den af avnbøgehæk indrammede forplads. Det ene af Glæsels lindetræer ved hovedindgangen bevares, det andet er i en stand, så det ikke kan reddes.

Det nye, centrale torv i midteraksen med spejl bassin og kirsebærtræer har potentiale som en udvidelse af venteværelset. Her er noget at se på, et liv at være en del af. Og stadig nærhed til pavillonens indgang. Skulpturen i haven bevares med samme placering.

